

MEMOIRS OF THE ARCHÆOLOGICAL SURVEY
OF INDIA

No. 13

KANNADA POETS
MENTIONED IN INSCRIPTIONS

BY
T. T. SHARMAN

UNDER THE EDITORSHIP
OF
RAO BAHADUR H. KRISHNA SHASTRI
Government Epigraphist

MADRAS
PRINTED BY THE SUPERINTENDENT, GOVERNMENT PRESS
—
1924

D-175
T.P. 36/25

21899.
B. 12. 55.
R 913 03/I D. A/Sha S.K

ಶ್ರೀ

ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಗಳು

ತಿರುಮಲ ತಾತಾಚಾರ್ಯ ಶರ್ಮರವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟು

ಗವರ್ನಮೆಂಟು ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಸ್ ರಾಲ್ ಬಹದೂರ್ ಹೊ. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರಿಂದ ಪರಿಶೋಧಿತವಾಗಿದೆ

ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ
ಕಂಡ ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಗಳು

ಮದ್ರಾಸು

ಗವರ್ನಮೆಂಟ್ ಪ್ರೆಸ್ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರವರಿಂದ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ

1924

ವಿಷಯ ಸೂಚಿಕೆ -

						ಕ್ರಿ.ಶ. (ಸುಮಾರು) ಕಾಲ.	ಪುಟ.
ದಿವಾಕರ	೭೩೪	1
ಗುಣವರ್ಮ	೯೦೫	3
ಕವಿಕಮಲಾದಿತ್ಯ	೯೪೦	4
ನಾಗವರ್ಮ	೧೦೪೭	5
ಇಂದ್ರಕೀರ್ತಿ	೧೦೫೫	6
ರಾವಪಯ್ಯ	೧೦೫೯	6
ಸಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ	೧೦೫೯	8
ಶ್ರೀಕಂಠಸೂರಿ	೧೦೯೯	9
ಮಧುಸೂದನದೇವ	೧೧೪೪	10
ಬಿಜ್ಜಯ ನಾಯಕ	೧೧೭೨	11
ಭಾಸ್ಕರ	೧೧೭೭	12
ಭಾಸ್ಕರ	೧೧೮೬	13
ಉದಯಾದಿತ್ಯ	೧೧೯೪	13
ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ-ಮಧುರ	೧೪೧೦	15
ಪರಿಶಿಷ್ಟ I—ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ	18
ಪರಿಶಿಷ್ಟ II—'ರಚಿಸು' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪಠ್ಯಾಯ ಪದಗಳು	20
Index to the Preface	23
ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ	25

PREFACE.

Of the cultivated languages of the South, Kannada or Karnāṭaka stands second to none. The Karnāṭaka country and the Karnāṭaka language are of great antiquity.¹ "Karnāṭaka" is mentioned by Pāṇini, Vātsyāyana and ² Varāhamihira. The mention of Banavāsi, the capital of the Kadambas in Aśoka inscriptions, the mention of Erumaiyūran in Tamil Sangam literature, and the discovery of the papyri at Oxyrhynchus³ in Lower Egypt are too well known to require repetition.

Some scholars hold that there must have existed quite a large number of Kannada works during the days of Buddhist supremacy over the Karnāṭaka, which have been lost to us now. In their opinion Nāgārjuna, Vimalōdaya, and others mentioned by Nripatūṅga in his *Kavirājamārga* are Buddhist authors. But according to some others Buddhism does not seem to have made much headway in the Karnāṭaka, their argument being that not even a single Buddhist work is available in the whole range of Karnāṭaka literature.

When Jainism took the place of Buddhism in the Karnāṭaka, Kannada was highly cultivated under the patronage of the ruling families and even became a vehicle of their religious literature. In the course of a few centuries the Jains produced poets like Ādi-Pampa, Ranna, Janna and Honna, rhetoricians like Nripatūṅga Nāgavarma and Udayāditya, and scientists like Rājāditya, Chandrarāja and Kīrtivarma. With the beginning of the rise of Basava in the 12th century Jain authors in Kannada began to disappear, their place being taken by the Vīraśaivas and the Vaiṣṇavas. Vīraśaivism was also a mass-movement and naturally gave a great impetus to the language of the masses. The classic *Chāmpū* style of the Jains fell into disuse and the popular *Shatpadi*, *Ragale*, *Sāṅgatyā* and *Vachana* took its place.

The beginning of the 16th century saw the Brāhmanic counter-revival. The Bhakti cult or *Mārga*, the dominant religious movement of this period, produced Poet-saints like Purandaradāsa, Kanakadāsa, Jaganāthadāsa and a host of others. Their *Shatpadis*, songs and narratives form the sweetest of the Kannada literature of this period. "It is not to be understood, however, that the above periods of Jaina, Vīraśaiva and Vaiṣṇava literatures are marked off from one another by hard and fast lines, and that during the literary predominance of one sect no works originated with the others."

The advent of the British and the introduction of the European system of education have had their own effect on Kannada literature. We have to-day a large number of poets and dramatists, who have composed original works and translated from the best western writers; but even the best work of this period cannot stand comparison with a third rate work of any of the former three periods. It is because the age is barren and devoid of imagination.

Systematic enquiry and scientific research in regard to Kannada language and literature largely owe their origin to western scholars like the Rev. Kittel and Mr. Rice. It was Rev. Kittel who for the first time collected and published an account of a few Kannada poets in his preface to Nāgavarma's *Chhandōmbudhi*, in 1875. He was followed by Mr. Rice who published a somewhat fuller account of Kannada poets in his introduction to Bhaṭṭakalāṁka's *Śabdānuśāsana*. "These accounts are necessarily brief and incomplete and contain a few statements which recent research has shown to be incorrect. Further, being written in English, their accounts though useful to the English-knowing Kannadigas, are not of much use to the bulk of the Kannadigas who are ignorant of English." In 1907 appeared the first volume of the "Lives of Kannada Poets" (up to the 14th century), the life-long labours of the late S. G. Narasimhaacharya, whose sound scholarship and poetical skill commanded admiration from all the Kannadigas, and of Rao Bahadur R. Narasimhaacharya, Director of Archaeological Researches in Mysore (since retired). Twelve years

¹ Fleet's *Dynasties of the Kanarese Districts*, pp. 3 and 4 and p. 42. footnote 1. Bühler's note; pages 27 and 28 of his introduction to Bilhana's *Vikramāṅkadēvacharita*; *Lives of Kannada Poets*, Vol. II, Introd. p. 1.

² *Lives of Kannada Poets*, Vol. II, Introd. p. 4.

³ *Journal of the Royal Asiatic Society* for 1904, pp. 399 ff.

passed before the second volume appeared, and we have to-day the *Lives of Kannada Poets* brought up to the end of the 17th century. The able scholar, Mr. R. Narasimha-charya, promises us his third and last volume shortly which is to bring the work up to date.

The object of this memoir is to supplement the two volumes of the *Lives of Kannada Poets* and place before the public a few additional names of Kannada poets who are mentioned in inscriptions. South-Indian History, it must be understood, is largely dependent upon South-Indian Epigraphy for its material, political, social, religious or literary. As will be seen in the body of the article, much of the matter in the sequel has been taken from the Madras Annual Reports on Epigraphy and from other published Epigraphical literature. Kannada inscriptions in general and those of the Chālukya, Rāshtrakūṭa, Yādava and Hoysaḷa in particular, are in themselves excellent specimens of literary composition. Some of them read like little Champū-Kāvya (e.g. see *Epigraphia Indica*, Volume XIII, page 326), and in some cases the names of the Poets who composed these records are given. The authors of the *Lives of Kannada Poets* have already brought to light nearly seventy poets mentioned in inscriptions. In a few cases only their names are preserved. Still their mention cannot be undervalued; for it is not unlikely that some day their works may be discovered and their importance established.

In the Office of the Assistant Archaeological Superintendent for Epigraphy, Madras, are a number of Kannada inscriptions which are not yet published. Some of these are indeed literary productions worth recording as *Kāvya*s. An inscription of the time of the Vijayanagara King Kṛṣṇadēvarāya mentions a drama *Tāyikundū-Nāṭaka* by name. It also states that women appeared on the stage. Others introduce people who had directly or indirectly advanced the cause of literary production. Daṇḍanāyaka Dāmapayya of Uchehaṅgi (Madras Epigraphical collection for 1899, No. 135) is called 'sakala-vidvajjanāmṛtārṇava-pūrṇa-chandra,' 'chatura-chaturmukha' and 'bhāṣhā-chaturbhuja'; Sitādēvī wife of Tribhuvanamalladēva-Chōḷa-Mahārāja, was a great scholar and a patron of letters, and is referred to in the following terms: 'āśritavibudhajana-sudhe', 'kavi-gamaki-vādi-vāgmindra-vaitālika-pāṭhakāḍijana-paritushte' (ibid. No. 121); Padmaladēvī, wife of Tribhuvanamalla, was called 'abhinava-Sarasvatī' and 'sakala-kalādhari' (ibid. for 1913, No. 122); Rebbanabbe, wife of Raviga-Chamūpa, seems to have been the greatest poetess of the time and is addressed as 'pratibhā-Sarasvatī,' 'sakala-kalā-praviṇe' and 'kavi-pravarānute' (ibid. No. 128). There are a few important records, fully discussed in the sequel, which help us immensely not only in identifying some authors already familiar to Kannada literature, but in revealing to us some valuable details about their lives of which the literary world has been in the dark till now. The following are some of the instances:—

(1) Udayāditya the author of an Alaṅkāra work in Kannada and Udayāditya, the ruler of Pennapari-nāḍu with its capital at Tāḍpatri (Madras Epigraphical collection for 1892, No. 338) are possibly not two different persons.

(2) Lakshmīdhara, the Minister of Dēvarāya II and a nephew of Mādhavāchārya the famous Advaita protagonist, was not only a patron of letters but also a great poet himself (Inscription No. 38 of 1889).

(3) Nārāyaṇa-Bhaṭṭa, the donee of the Nandamapūṇḍi grant of Rāja-Rāja-Narēndra, was a great poet in Samskrita, Kaṇṇāṭaka, Prākṛita and Āṇḍhra.

I take this opportunity of tendering my sincere thanks to Sir John Marshall, Kt., C.I.E., etc., Director-General of Archaeology in India, for allowing me to publish this note as a Memoir of the Archaeological Survey of India in Kanarese. My special thanks are due to Rao Bahadur H. Krishna Sastri, Government Epigraphist, for his continuous encouragement and his valuable suggestions in the preparation of the present note.

T. T. SHARMAN.

ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಗಳು.

ದಿವಾಕರ ; ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೩೪ (ಸುಮಾರು).¹

ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಧರ್ಮಪುರಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಒಂದು ಶಾಸನದಿಂದ ಈ ಊರಿಗೆ ಬಹು ಪುರಾತನಕಾಲ ದಿಂದಲೂ ತಗಡೂರೆಂಬ ಹೆಸರಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಾಚೀನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತಗಡೂರು ಬಹು ಹೆಸರುವಾಸಿ ಪಡೆದಿದ್ದಿತು. ತಮಿಳು ಸಾಹಿತ್ಯಸಂಘದ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ತಗಡೂರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಶಾಸನದಿಂದ ಮಹದೈತ್ಯರೈಯುಕ್ತನಾದದ್ದೆಂತಲೂ, ದುರ್ಗಮವಾದ ಕೊಟ್ಟಿ ಕೊತ್ತಲಗಳಿಂದಲೂ, ಅದ್ಭುತವಾದ ಅರಮನೆಗಳಿಂದಲೂ, ರಮ್ಯವಾದವನಗಳಿಂದಲೂ, ಚಿತ್ರತರ ದೇವಾಲಯಗಳಿಂದಲೂ, ಕೂಡಿಕೊಂಡು² ಜೈನ ಶೈವ ಮತಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾಪನಾಗಿದ್ದಂತೆಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆಕಂಡ ಈ ಅಮುಖ್ಯಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ವೃತ್ತಗಳೂ ಒಂದು ಕಂದಸದ್ಯವೂ ಇವೆ. ಶೈವ ಗುರುವೂ ಮಹಾವಿದ್ಯಾವಂತನೂ ಆದ ವಿದ್ಯಾರಾಶಿ (ವಿದ್ಯರಾಸಿ) ಯೆಂಬ ಒಬ್ಬನು ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು “ಬರವೋಂ ಸನ್ನ ದಿವಾಕರ” ನೆಂಬದಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಶಾಸನದ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಇದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನಾವ ಸಾಧಕಸಾಮಗ್ರಿಗಳೂ ಇಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಪ್ರದುಕೊಟ್ಟಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಕೊಡುಂಬೈ ಅಥವಾ ಕೊಡುಂಬಾಳೂರು ಎಂಬ ಊರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಒಂದು ಶಾಸನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಈ ಶಾಸನದ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬಹುದು. ರಾಯಬಹದ್ದೂರ್ ವೆಂಕಯ್ಯನವರು ಕೊಡುಂಬಾಳೂರು ಶಾಸನದ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦ ನೆಯ ಶತಮಾನವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು³ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವರು. ಇದು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊಡುಂಬಾಳೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಅರಸುಮನೆತನದವರ ವಂಶವೃಕ್ಷವೊಂದು⁴ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಮನೆತನದ ಭೂತಿವಿಕ್ರಮಕೇಸರಿಯು ಆಶ್ರೇಯಗೊತ್ತಾದ ಕಾಲಾಮುಖಸಂಪ್ರದಾಯದವರ ಮುಖ್ಯಗುರುವಾದ ಮಧುರೆಯ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಿಗೆ ಮಠವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟಂತೆಯೂ, ಆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ವಿದ್ಯಾರಾಶಿ, ತಪೋರಾಶಿ ಎಂಬ ಗುರುಗಳ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದಂತೆಯೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ತಗಡೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಶೈವಗುರು ವಿದ್ಯಾರಾಶಿಯು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಿಗೆ ಮಠವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟಂತೆಯೂ, ಆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ವಿದ್ಯಾರಾಶಿ, ತಪೋರಾಶಿ ಎಂಬ ಗುರುಗಳ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದಂತೆಯೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ತಗಡೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಶೈವಗುರು ವಿದ್ಯಾರಾಶಿಯು ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನಿಗೆ ಮಠವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟಂತೆಯೂ, ಆ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ವಿದ್ಯಾರಾಶಿ, ತಪೋರಾಶಿ ಎಂಬ ಗುರುಗಳ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದಂತೆಯೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

¹ [ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದೂ ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳ ಕಾಲನಿರ್ಣಯವನ್ನೂ ಭಾವಿಸಬೇಕು—Ed.]

² Madras Epigraphical collection for 1901, No. 309.

³ Ibid. for 1911, page 61, paragraph 14 and *Epigraphia Indica*, Vol. X., page 64.

⁴ Madras Epigraphical collection for 1907, No. 129 and paragraphs 85 ff. of Madras Annual Report on Epigraphy for 1908.

ವರವೀರಜಿತ್
ವೀರಶಂಕ
[ವಂಶವೃಕ್ಷಂಸಿ]
ಅತಿವೀರ
ಅನುಪಮ
ನೃಪಕೇಸರಿ
ಪರದುರ್ಗಪುರದ
[ವಾತಾಪಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದನು]
ಸಮರಾಭಿರಾಮ

[ಇವನಿಗೆ ‘ಯದುವಂಶಕೇತು’ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಇವನು ಅಧಿರಾಜಮಂಗಳದ ಕೊಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಚಾಳುಕ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದನು. ‘ಅನುಪಮಾ’ ಎಂಬೊಬ್ಬ ಚೋಳರಾಜಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡನು.]

ಭೂತಿವಿಕ್ರಮಕೇಸರಿ.

[ಇವನು ಕಾವೇರಿತೀರದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರನ್ನೊಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿವನು ; ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ವೀರಶಂಕರನನ್ನು ಹೊಡೆದೊಡಗಿದನು ; ವಂಜವೇಳನ್ನು ಸಾಕವೊಡಗಿದನು ; ಕಟ್ಟಳ, ವರಗುಣಾ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ರಾಜಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಕೊಡುಂಬಾಳೂರಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು.]

ಕಟ್ಟಳ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ

ಪರಾಂತಕವರ್ಮ ಆದಿತ್ಯವರ್ಮ

ಜುಗುಪ್ಸೆ ಗುರುವಾದ ವಿವ್ಯಾಸರಾಯನು ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಲು ¹ ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಭೂತಿವಿಕ್ರಮಕೇಸರಿಯ ಕಾಲವನ್ನು ನಾವು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದೇ ಆದರೆ ವಿವ್ಯಾಸರಾಯನ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸದಂತೆಯೇ ಆಯಿತು.

ಭೂತಿವಿಕ್ರಮಕೇಸರಿಯ ತಾತನಾದ ಪರದುರ್ಗಮರ್ದನನು ವಾತಾಪಿನಗರವನ್ನು ಗೆದ್ದನೆಂದು ವೆಂಕ ವೃಕ್ಷದಿಂದ ತಿಳಿದೆವು. ಆದಕಾರಣ ಪರದುರ್ಗಮರ್ದನನು ಚಳುಕ್ಯ ಎರಡನೆಯ ಪುಲಕೇಸಿ ಮತ್ತು ಪಲ್ಲವ ಮೊದಲನೆಯ ನರಸಿಂಹವರ್ಮ ಇವರುಗಳ ಸಮಕಾಲಿಕನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಯಿತು. ಪಲ್ಲವಚಕ್ರವರ್ತಿ ನರಸಿಂಹವರ್ಮನು ವಾತಾಪಿಯಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ ಆ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದನೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ನಿರ್ವಿವಾದಾಂಶವಾಗಿ ಯೇ ಇದೆ. ನರಸಿಂಹವರ್ಮನು ವಾತಾಪಿಯಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೊರಟಾಗ ಸಿಂಹದ್ವೀಪದ ರಾಜಕುಮಾರನಾದ ಮಾನವೆನ್ನುನೂ ² ಅವನನ್ನು ಮೊದಲು ಶೈವಭಕ್ತರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಶಿರುತ್ತೊಂಡನಾಯನಾರೊ ³ ಆ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ದಂಡನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ಪರದುರ್ಗಮರ್ದನನೂ ನರಸಿಂಹವರ್ಮನ ಒಬ್ಬ ದಂಡನಾಯಕನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದು ಚಳುಕ್ಯರ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿದ್ದು ದರ ದೇಶದಿಂದಲೇ 'ವಾತಾಪಿನಗರಧ್ವಂಸ' ನೆಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಮೆಸಲು ಅವಕಾಶವಾಗಿ ದ್ದಿರಬೇಕು.

ಪರದುರ್ಗಮರ್ದನನ ಮಗನೇ ಸಮರಾಭಿರಾಮನು. ಇವನಿಗೆ 'ಯದುವಂಶಕೇತು' ವೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು. ಇವನೂ ತನ್ನ ತಂದೆಯಂತೆ ಚಳುಕ್ಯವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿದ್ದು ದು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅಧಿರಾಜಮಂಗಲದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಚಳುಕ್ಯರಾಜನನ್ನು ಕೊಂದನು. ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ ಚಳುಕ್ಯನು ಯಾರಿರಬಹುದೆಂಬುದು ತರ್ಕಾಂತವಾಗಿದೆ. ವಾತಾಪಿಯ ನಾಶನಂತರ ಚಳುಕ್ಯರ ಪತನವು ನಿಶ್ಚಿತವಾಯಿತು. ಚಳುಕ್ಯಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಯಿಕ್ಕಿ ಮೊದಲನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಅವನಣ್ಣನಾದ ಆದಿತ್ಯವರ್ಮನು ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿ ಭಗ್ನಪ್ರಯತ್ನನಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ ⁴. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯವರ್ಮನು ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಸಮರಾಭಿರಾಮನನ್ನು ಸಂಧಿಸಿರಬಹುದು. ಅಧಿರಾಜಮಂಗಲದ ಬಳಿ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಆದಿತ್ಯವರ್ಮನು ಪರಾಜಿತನಾಗಿ ಮೃತಿಹೊಂದಿದ್ದ ರೂ ಹೊಂದಿರಬಹುದು.

ಭೂತಿವಿಕ್ರಮಕೇಸರಿಯು ಈ ಸಮರಾಭಿರಾಮನ ಮಗನು. ಇವನು ತನ್ನ ತಾತ ತಂದೆಯರಂತಲ್ಲದೆ ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಕಾವೇರೀತೀರದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವನು ವೀರಪಾಂಡ್ಯನೆಂಬೊಬ್ಬ ಪಾಂಡ್ಯರಾಜನನ್ನು ಗೆದ್ದನು. ಮಂಜೀವಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದನು.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೭-೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವಾತಾಪಿಯ (ಪಶ್ಚಿಮಚಳುಕ್ಯರೂ ಪಲ್ಲವರೂ ಬಹುಕಾಲ ಹೋರಾಡಿದರು. ಈ ವಿಚಾರವಂತಿರಲಿ. ಭೂತಿವಿಕ್ರಮಕೇಸರಿಯು ವಾತಾಪಿಯ ನಾಶನಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪರದುರ್ಗಮರ್ದನನಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ತಲೆಗೆ ಸೇರಿದವನು. ಎಷ್ಟು ಈಚಿನವನೆಂದರೂ ಎರಡನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗಿಂತಲೂ ಈಚಿನವನಲ್ಲ ⁵. ವಿನಯಾದಿತ್ಯ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯರ ಕಾಲದವನಾಗಿದ್ದರೂ ಎರಡನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸಮಕಾಲಿಕನಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರಬೇಕು. ಈ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೭೫೪ ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅಂದರೆ ಭೂತಿವಿಕ್ರಮಕೇಸರಿ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ, ವಿವ್ಯಾಸರಾಯ, ವಿನಾಕರ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮಕಾಲಿಕರಾದರು.

ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನಾವು ತಗಡೂರು ಶಾಸನವು ೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇವೇ ಆಭಿಪ್ರಾಯವೇ 'ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಇಂಡಿಕ' ⁶ (Epigraphia Indica) ದಲ್ಲಿಯೂ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಶಾಸನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕೊಂಚ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಮೇಲಿನ ಊಹೆಯನ್ನೇ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸುತ್ತದೆ. 'ಬರದೋನ್' 'ವಣ್ಣಿ ಪೋಂ' 'ಬಣ್ಣಿ ಪೋಂ' ಎಂಬೀ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕೇವಲ ಹಳಗನ್ನಡ. ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. 7 ೮ ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಈಚಿನದಲ್ಲವೆಂದು ದೃಢವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

¹ Epigraphia Indica, Vol. X, page 64, footnote 4.

² George Tournour's Mahāvamsa, Chapter XLVII, pages 41-43.

³ Historical Sketches of Ancient Deccan by Mr. K. V. Subrahmanya Aiyar, Vol. I, p. 38 f.

⁴ Fleet's Dynasties of the Kanarese Districts, page, 367. [ಈ ಊಹೆಯನ್ನು ಡಾಕ್ಟರ್ ಫ್ಲೀಟ್‌ರವರು ಮಾಡಿದರೇ ಹೊರತು ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಲೂಕೆ.]

⁵ ರಾಯ್ ಬಹದ್ದೂರು ವೆಂಕಯ್ಯನವರು ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಭೂತಿವಿಕ್ರಮಕೇಸರಿಯು ಆದಿತ್ಯಕರಿಕಾಲನಿಗೂ, ಅವನ ತಂದೆ ಎರಡನೆಯ ಪರಾಂತಕನಿಗೂ ಸಮಕಾಲಿಕನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಈ ಭೂತಿವಿಕ್ರಮಕೇಸರಿಯು ತಾತ ಪರದುರ್ಗಮರ್ದನನು 'ವಾತಾಪಿಧ್ವಂಸನ' ನೆಂದು ಕೊಡಂಬಾಳೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕೇವಲ ಔಪಚಾರಿಕವಾದ್ದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿರುವರು. ಈ ವಿಷಯವು ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ. [ಭೂತಿವಿಕ್ರಮಕೇಸರಿಯ ಶತ್ರುವಾದ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನನ್ನೂ ಆದಿತ್ಯಕರಿಕಾಲನ ಶತ್ರುವಾದ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನನ್ನೂ ಒಬ್ಬನೇಯೆಂದೇನಿಸಿ ಅವರು ಮೊದಲನೆಯವನು ಎರಡನೆಯವನಿಗೆ ಸಮಕಾಲಿಕನೆಂದರು. ಅಕ್ಷರಸಾಧ್ಯ ಶೈವನನ್ನೂ ಪರಿಗಣಿಸಿದರು. ಹೊ.ಕ.]

⁶ Vol. X, p. 64 and footnote 4. [ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ೮ ನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಂದೇ ನನ್ನೆಭಿಪ್ರಾಯ—ಹೊ.ಕ.]

⁷ Lives of Kannada Poets, Vol. I, Introduction, page 8.

ಶಾಸನಕವಿ ದಿವಾಕರನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನೂ ಈ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನ್ಯಥಾ ಈತನು ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಅಲ್ಲ. ಇವನು ವಿದ್ಯಾರಾಶಿಯ ಶಿಷ್ಯನು; ಶೈವನು; ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗುರುವನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿರುವನು. ಕವಿತೆಯು ಪ್ರಾಥಮಿಕವಿದೆ. ಶಾಸನ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.

ವೈ|| ಕಲಿಚೋರೇಶ್ವರ ಪಲ್ಲ[ವೇ]ಶ್ವರ ಮಹಾ ಭೋಗೇಶ್ವರೋತ್ತಮ ನಿ-
ಮಲ ನನ್ನೇಶ್ವರ ಕೀರ್ತಿಶಾಸನಲಸತ್ಕೃತ್ಯೋಚ್ಚೇಭುಜಂಗೇಶ್ವರಂ-
ವಲಿ ಕಣ್ವೀರವಕೂಪ ನಂದನವನ ಪ್ರಕಾರಸಂಸ್ಥಾನದಿ-
ನ್ನಲಕಲ್ಲಂ ಪಡಿಚನ್ನ ಮೂಯ್ತು ತಗಡೂರಿ ವಿದ್ವರಾಶೀಂದ್ರಂ ||

ವೈ|| ಅಕ್ಕರಿಗಂಗೆ ಬೇಡಿದ ನರಂಗೆ ತಪಶ್ಶಿಗೆ ದೇಸಿಗಂಗೆ ಕೆ-
ಟ್ಯಕ್ಕಲಿಗಂಗೆ ದೀನ ನಟ ಪಾಕಕ ವನ್ನಿ ಜನಕ್ಕೆ ರಾಗದಿ-
ನ್ನಕ್ಕೊಡೆ ನಿನ್ನು ನೋಡಿದೊಡೆ ಮೆಚ್ಚಿದೊಡೆ ತೊಡೆ ಕೊತ್ತೊಡೆಗಳ್ಳು
ಮ್ನಿಕ್ಕೊಡೆನ್ನಿವೆ ನಂಬುವಿದು - ನೆಗುಣಂ ಸಲೆ ವಿದ್ವರಾಶಿಯ ||

ವೈ|| ಗುರುಗಳುದ್ರಭೋಜನದ - - - ಗೃಹಸ್ತಂ ಬೇಶ್ವರಸ್ತದ್ಭುಜಂ-
ಗರ ಶಿಷ್ಯವ್ಯರಲಾಕುಳಾಗಮಿಕ ವಿದ್ಯಾರಾಶಿಗಳ್ಳುಸಂ-
ಬರದೊಂ ಸನ್ನ ದಿವಾಕರನ್ನೆಗಲ್ಲು ದೀ ಭೋಗೇಶ್ವರಸ್ಥಾನಮು-
ವ್ಯರೇಗಿನೊಂದೆ ನೊಂದ ಪೂಜ - ಮಿದನಿನ್ನೇ ವೇಶ್ವರೋ ಬೇಶ್ವರೋ ||

ಕಂ|| ಶ್ರೀಶಿವಪೂಜೆಯೊಳೊಂದು ಸದಾಶಿವಯೋಗದೊಳೊಂದು ರೂಪಮ ರೇವಾ |
ರಾಶಿವೃತರೇನ - ವಿದ್ಯಾರಾಶಿ ಶಿವಜ್ಞಾನ ಕರ್ಮ ನಿರ್ಮಿತರಾದೆ ||

ಗುಣವರ್ಮ ; ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೦೫.

ಕಡಪಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಾನವುಲಪಾಡು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀವಿಜಯದಂಡನಾಥನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ಅನುಪಮಕವಿಯ ಸೇನಬೋವಂ ಗುಣವರ್ಮಂ ಬರೆದೋಂ' ಎಂದಿದೆ. ಶಾ ಸನಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿದವರು ಗುಣವರ್ಮನು ಸಾಧಾರಣ ಕವಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾರರು. ಇವನು ಅನುಪಮಕವಿಯ ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಒಬ್ಬ ಗುಣವರ್ಮನು¹ ಶೂದ್ರಕವೆಂಬ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ "ಮಹೇಂದ್ರಾಂತಕಂ" ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ಗಂಗೆ ರಾಜನನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸಿ, ಅವನನ್ನು ಶೂದ್ರಕರಾಜನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಹೇಂದ್ರಾಂತಕನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗಂಗೆರಾಜನು ಎರೆಯಪ್ಪನೆಂಬುದೇ. ಇವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೦೫ ರವರೆಗೆ ಆಳಿದನು. ಈ ಎರೆಯಪ್ಪನೇ ಗುಣವರ್ಮನ ಪೂರ್ವಕನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರು² ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವರು.

ದಾನವುಲಪಾಡು ಶಾಸನದ ಕವಿಯಾದ ಗುಣವರ್ಮನೇ ಶೂದ್ರಕಗ್ರಂಥಕರ್ತನೇಕಾಗಿರಬಾರದೆಂದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಈ ಶಾಸನವು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಮುಮ್ಮಡಿ ಇಂದ್ರ (ನಿತ್ಯವರ್ಷ) ನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು. ಇವನ ಕಾಲವು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೦೫ ದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ದಾನವುಲಪಾಡು ಶಾಸನದಿಂದ ಶ್ರೀವಿಜಯದಂಡನಾಥನ ಪರನಾದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರು ಉದಹರಿಸಿರುವ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.

ಕಂ|| ವಸುಮತಿಯೊಳಿಟ್ಟೆಂಟುಂ ದೆಸೆಗಳ ಕುಸುಕುರುಮನೆಯ್ತು ಮಾಣದೆ ಮತ್ತಂ |
ಬಿಸರುಹಗಬ್ಬಾಂಡಕ್ಕಂ ಪಸರಿಸಿದುದು ಕೀರ್ತಿ ನೆಟ್ಟ ನನುಪಮಕವಿಯ ||

¹ ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಮುದ್ರಿತವಾಗಿಲ್ಲ ವಾದಕಾರರೂ ನಾವು ಪ್ರಕೃತ ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಪಾಠವು ನಿರ್ದೋಷವಾಗಿರಲಾರದು.

² *Epigraphia Indica*, Vol. X, pp. 150 ff.

³ ಮಾಗಳದ ವೇಣುಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿಯ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಗ್ರಹಲಕ್ಷಣಗಳ ಶಾಸನ ಪ್ರೊಂದರಲ್ಲಿ (Madras Epigraphical collection for 1913, No. 126) ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯವು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

ವೈ|| ಗಂಭೀರಸ್ವರವೇಲಾಬಹಲಪರಿವೃತೋಲ್ಲೋಲಕಶ್ಲೋಲಮಾಲಾ-

ರಂಭಪ್ರೋಡ್ವಿನಫೇನಪ್ರಬಲಜಲಜರೋಲ್ಲಾಸಪೀನಶಂಭ - |

ತುಂಭೀರಾಭೀಶಕಪ್ರಕರಕಮನೀರೇಭರತ್ಯಪ್ರಭಾವೋ-

ಜ್ಞಪಂಭತೋದ್ಭವೀವೀನಿಜಯಫನಫನಾಧ್ಯಾನರೌದ್ರಂ ಸಮುದ್ರಂ ||

ಇದೇ ಪದ್ಯವನ್ನೇ ಗುಣವರ್ಮನ ಶೂದ್ರಕಗ್ರಂಥದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕವಿಚರಿತ್ರಕಾರರು ಉದಹರಿಸಿರುವರು (ಕವಿಚರಿತ್ರೆ. ಸಂ. ೧. ಪು. ೬೫.)

⁴ *Lives of Kannada Poets*, Vol. I, Pages 64 and 376 and Vol. II, pp. 1-2.

ಕಂ॥ ನಿರ್ಗತಭಯ ನಿರ ನರಸಂ ಸರ್ಗಮ ನಾನೊಲ್ಲೆನೆಂದು ಪೇಸಿ ಬಿಸುವೊಂ ।
ಸರ್ಗದೆ ಭೋಗಮ ನುಂಡಪವರ್ಗಕ್ಕಡಿಯಿಟ್ಟ ನಟಿದೊ ನನುಪಮಕವಿಯಂ ॥

ಕಂ॥ ದಂಡಿನ ಸಾಮಗ್ರಿಗೆ ಪರಮಂಡಲ ಮಲ್ಲಾಡೆ ಸರ್ವವಿಕ್ರಮತುಂಗಂ ।
ದಂಡಿನ ಬೀರಶ್ರೀಗೊಳ್ ಗಂಡಂ ಶ್ರೀದಂಡನಾಯಕಂ ಶ್ರೀವಿಜಯಂ ॥

ಕಂ॥ ಚಂಡಪರಾಕ್ರಮನುಡದರಿಮಂಡಲಿಕರನಟ್ಟಿ ಪಡಿದು ಪತಿಗೊಪ್ಪಿಸುವೊಳ್ ।
ಗಂಡಂ ಪ್ರಚಂಡನೀ ಭೋಮಂಡಲದೊಳ್ಳೆಂಡನಾಯಕಂ ಶ್ರೀವಿಜಯಂ ॥

ಕವಿಕಮಲಾದಿತ್ಯ; ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೮೦-

ಬೆಳಗಾವೆಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೋಗಲ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಂದು ¹ಶಾಸನವುಂಟು. ಅದು ಇವ್ವೊಡಿ ತೈಲಪನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸೋಗಲಿಗೆ ಸೋವಲ್, ಸೋಲು ಮತ್ತು ಸೋಲ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. 'ಸುವರ್ಣಾಕ್ಷಿ' ಎಂಬ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕಂಚಿಯೆಂಬ ಅಥವಾ ಕಂಚಲಿ ಎಂಬ ಭಕ್ತಳೊಬ್ಬಳು ದಾನಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಳೆಂಬ ಅಂಶವು ಈ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಂ ॥ ಭುವನಂ ವನನಿಧಿ ಸುರಗಿರಿ ದಿನಕುಳಮಿನಚಂದ್ರರುಳ್ಳಿನಂ ಧರ್ಮ್ಯಮಿದು ।

ದ್ವೈವಮಾಗಿ ನಡೆಗೆ ಶಾಸನ ಕವಿಕಮಲಾದಿತ್ಯರಚಿತಕಾವ್ಯವೇಶಂ ॥

ಎಂಬ ತುದಿಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು ಕಮಲಾದಿತ್ಯನೆಂದೂ, ಅವನು ಕವಿಯೆಂದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಈ ಶಾಸನದಿಂದ ಕಮಲಾದಿತ್ಯನ ವಿಚಾರವೇನೂ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ :—

“ಶ್ರೀಮದನವರತದನುಜನರಾಮರಮಣಿಮೆಕುಟತಟಫಟಿತಪದಪದ್ಮೋದ್ಧಮಯುಗಳಂ ಶ್ರೀಲೋಕಸತ್ವಮಿ ಸುವರ್ಣಾಕ್ಷಿದೇವರೇಗಮಗೊಳ್ಳು” ಎಂದೂ,

“ಇಂತೆನಿಸುವ ಸಿದ್ಧಕ್ಷೇತ್ರಾಂತರಶೀರ್ಷಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯನಾಶ್ರಿತಸುರಭೋಜಂ ತ್ರಿಭುವನಸಿಂಹಮುನೀಂದ್ರಂ ತಾಪಸಗೋತ್ರ ವೈರಕುಳಗಜಸಿಂಹ” ಎಂದೂ

“ವೃ॥ ತಪಮಂ ಮಾಡುವ ತಾಪಸಕ್ಕುಳವಲ್ಲೊಹೋ ತನುಕ್ಲೇಶಮಂ
ಬುಪಸರ್ಗಕ್ಕಿರದಂತು ಮೆಯ್ಯನಟವೀಶಾಖಂಗಳಂ ತಿಂದುಮಾ- ।
ಧಿವನಂ ಪೂಜಿಸಿ ಮುಕ್ತಿಯೊಳ್ಳರೆಯಲೆಂದಿರ್ಪಂ ಸುವರ್ಣಾಕ್ಷಿದೇ
ವಸದಾಂಭೋಜಶಿಲೀಮುಖಾಭಿನೇನಿಶಂ ಶ್ರೀಗಂಗರಾಶಿವ್ರತಿ ॥”

ಎಂದೂ ಶಿವನನ್ನೂ, ಶೈವ ಮುನಿಗಳನ್ನೂ ನುತಿಸಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕಮಲಾದಿತ್ಯನು ಶೈವನೆಂದೇ ಊಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಾಸನದಲ್ಲಿ—

“ವೃ॥ ಬಳವೆಚ್ಚೋಳಮಹೀಧರೇಂದ್ರಕುಳಶಂ ಲಾಳೇಭೆ ಪಂಚಾನನಂ
ಜಳಭೂಭೃದ್ವನದುರ್ಗಮಾರ್ಗಜಳಧಿವ್ರತಕ್ಕೇಲೇ ಬಾಡವಾ- ।
ನಳರೂಪಂ ರಣಕಂಭಕಕ್ಕಲಶಿರಚ್ಚೋದಂ ರಿಪೂಗ್ರಾವನೀ-
ವಿಳಯೋತ್ಪತ್ತಿವಿಕೇತು ಚಕ್ರಿತಿಳಕಂ ಶ್ರೀ ತೈಲರಾಜಾಧಿಪಂ॥”

ಎಂಬದಾಗಿ ಇವೊಡಿ ತೈಲನನ್ನೂ 'ತತ್ಪದಪದ್ಮೋದ್ಧಮಜೀವಿ'

“ವೃ॥ ಜನಪತಿಚಕ್ರವರ್ತಿಪರಿರಕ್ಷಣದಕ್ಷಭುಜಾಸಿ ವೈರಿಸಾ
ಧನಲಯಕಾರಿ ರಟ್ಟಕುಳಭೋಷಣನನ್ಯನರೇಂದ್ರದರ್ಪ ಭಂ ।
ಜನನವದಾತಕೀರ್ತಿ ವಿಭು ಕಂಠಯಾಭಾರದೆ ನನ್ನ ಪಯ್ಯರಾ
ಣನ ತನಯಂ ವಿವೇಕನಿಧಿ ಕತ್ತಮಹೀಭುಜನೆಂಬ ಪರ್ಮಗಂ॥”

ಎಂಬದಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಕತ್ತ (ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ I) ನನ್ನೂ ಹೊಗಳಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕವಿಕಮಲಾದಿತ್ಯನು ರಾಜಾಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ, ವಿಶೇಷತಃ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಊಹಿಸಲವಕಾಶವುಂಟು. ಇವೊಡಿ ತೈಲ ಮತ್ತು ಮೊದಲನೆಯ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯರ ಸಮಕಾಲಿಕ

ನೂದ ಕವಿಕಮಲಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಶಾಸನವು ಶಾ. ಶ. ೯೦೦ ರಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಶಾಸನವು ಒಂದು ಕಾವ್ಯದಂತೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕವಾಗಿದೆ. ಕವಿಕಮಲಾದಿತ್ಯನ ಕವಿತಾಮೃತವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಸವಿಯಲೋಸುಗ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸುವರ್ಣಾರ್ಥಿಕ್ಷೇತ್ರ

ವೈ|| ಸಂಕಜಪಂಡದಿಂದೆನೆ ನೆಯ್ದಲ ಪೂಗೊಳದಿಂ ತಳಿತ್ತ ನಾ
ವಿಂ ಕುಸುಮೋದಿತಂ ಕೊಸಗುಪಾದರಿನ್ನೇಣಿಲಶೋಕಬಾಳೆಯೆಂ |
ಬಂಕದ ವೈಕ್ಯಜಾತಿಗಳನಿಂಚರದಿಂ ಪುಗಲೆಂಬ ಕೋಕಿಳಾ
ಳಂಕ್ರತದಿಂದೆ ಸಾಲಬನವೊಪ್ಪುವುದಿ ವಿಷಯಾಂತರಾಳದೊಳ್ ||

ವೈ|| ಅಲ್ಲಿಯ ನಿಜ್ಞರೋದಕದಿನೊಪ್ಪುವ ತೀರ್ಥಮಿದಿ ಜಗಕ್ಕೆ ಪೆಂ
ಪೆಲ್ಲಮನಂತ ಕಂಕರ ಕಯೆಂಭುಸುವಣ್ಣಮಹಾಕ್ಷಿದೇವ ಪಾ |
ದೋಲ್ಲಸಿತಂಬುಜಂಗಳನೆ ಪೂಜಿಪ ಭಕ್ತಜನಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತಿ ತ
ಳ್ವಿಲ್ಲದೆ ಕೂಡುಗೊಂದು ಪೂಗಟ್ಟಂ ಕವಿತೇಶನುದಪ್ರಭಂಜನ ||

ಕಂ|| ಪುಲಿಗಳ ಧನ್ಯುಶ್ರವಣಮನಲೆ ಮಿಡುಕದೆ ಕೇಳುತಿಪ್ಪುವೆರಗಿಗಳೆ ನಿ |
ಮೃಗಳಮುನಿಸರೋದುವೋದಂ ಚಳವಾವೆಡೆಯೊಂದು ಪೇಳ್ವವಿರುಳುಂ ಪಗಲುಂ ||

ಕಂ|| ವಾನರಸಂಹತಿ ದೇವಸ್ಥಾನಂ ಮಾಡುವರ್ಗ್ಗೆ ಗದ್ದುಗೆಯೆ ನಿರಂ ಸೆ |
ನಾನ್ಯದ ತಂದಿವುನೆನಲಿಕ್ಕನೆಯೊಂ ಪೂಗಳಲವರ ತಪದುಗ್ರತೆಯ ||

ಕಂ|| ಪಾಪ ಪುಗಲು ಪುಗಲುಗ್ರದೆ ಕೋಪ ಪುಗಲು ಪುಗಲಶೇಷಧನ್ಯದೊರ |
ವ್ಯಾಪಾರಿ ಪುಗಲ್ವುಗಲೆಂದಾವೊತ್ತುಂ ಕೋಕಿಲಂಗಳುಲಿಗುಂ ಬನದೊಳು ||

ಕಂ|| ಗಳಪುವೆರಗಿಳಿಯ ಕುಕಿಲುವ ಕಳಹಂಸೆಯ ಗಾವರಿಪ್ಪ ಪೆಣ್ಣಂಬಿಯ ಬಾ |
ವಳಿಸುವ ಪುರುಳಿಯ ಕೊಂಡಂಗಳನಗಿಸುವ ರವೆಮೆ ನಗದ ನಾಲ್ಕುಂ ದೆಸೆಯೊಳು ||

ನೂಗವರ್ಮ ; ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೭.

ಬಳ್ಳಾರಿಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಡಗಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮೈಲಾರಗ್ರಾಮದ ಸೋಮಲಿಂಗೇಶ್ವರದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಾಸನವೊಂದಂಟು. ಅದರಲ್ಲಿ ಚಾಳುಕ್ಯ ತೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ(ಮೊದಲನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ)ನ ಸಾಮಂತನಾದ ಕಾಳುಮಯ್ಯನು ಅಥವಾ ಕಾಳದಾಸನು ಮೌಳವಡುವಿನ ತೇಜೋರಾಶಿರಂಡಿತರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಚಿಲ್ಲುಕಾಚಾರ್ಯರ ಮೂಲಕ ಸ್ವಯಂಭುದೇವರಿಗೂ ಮೂಲಸಾಧನದೇವರಿಗೂ ದಾನ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಶಾ. ಶ. ೯೭೪ ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದ ನೂಗವರ್ಮನೆಂಬಾತನು ಪ್ರಾಥಮಿಕವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಕಾಳದಾಸನ ಶಾರ್ವಪ್ರತಾಪಗಳು ಬಹಳ ಚನ್ನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಶಾಸನ ಕವಿತೆಯು ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶಾಸನವು ಶಿಥಿಲವಾಗಿರುವುದರದೇವರಿಂದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ.

ಮೇಲಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕಾಳದಾಸನು ನೈಜಾಮರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ನಾಗೈ^೨ ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿರುವ ಆರವತ್ತುಕಂಭದ ಗುಡಿಯ ಮುಂದಿರುವ ತೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಕಾಲದ^೩ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿಯೂ, ಶಿವಾಲಯದ ಎದುರಿಗಿರುವ ಪಾಳುಗುಡಿಯ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲಿನೊಂದು ಕ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಕಾಲದ^೪ ಶಾಸನದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ.

ಪಾಳುಗುಡಿಯ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಾಳಮರಸನನ್ನು 'ಸಾಹಿತ್ಯವಿದ್ಯಾವಿತರ್ಕ್ಕಂ' 'ವಾಕ್ಸತ್ರಿಕರ್ಣಾವತಂಸಂ' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಅರವತ್ತುಕಂಭದಗುಡಿಯ ಮುಂದಿರುವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿ ಕಾಳು

¹ Madras Epigraphical collection for 1914, No. 484.

² ನಾಗೈ ಎಂಬ ಊರು ಚಿತ್ತಾಪುರದ ರೆಮಿಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ.

³ Madras Epigraphical collection for 1902, No. 98.

⁴ Ibid. No. 99.

ದಾಸದಂಡಾಧೀಶನ ಅನ್ವಯ, ಶಾರ್ವಪುತಾಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಇದರಲ್ಲೂ ಅವನನ್ನು “ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿದ್ಯಾವಿತಕ್ತಂ ” “ ವಾಕ್ಸತ್ರಿಕರ್ಣಾವತುಸಂ ” ಎಂಬವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದೆ. ಈ ಶಾಸನದಿಂದ ಕಾಳಿದಾಸನ ಅನ್ವಯ ಭಾಗವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.

ಕಂ || ಆ ಕಮಳಜಾತವಂಶಸುಧಾಕರದೊಳ್ಪುವೆತ್ತ ನುದ್ಧೃತಧಾತಿ ||

ಲೋಕಂ ಸ್ವೀಕೃತವಿಮಳಶ್ರೀಕಂ ಗೋವಿನ್ದನಂದದಿಂ ಗೋವಿನ್ದಂ ||

ಕಂ || ಪ್ರೀತಿಸುತಗಂ ಪ್ರೀತಿಗಮರುನ್ದತಿಗಂ ರತಿಗಂ ಸರಸ್ವತೀಸತಿಗಂ ಪಾ ;

ವರ್ವತಿಗಂ ಮಿಗಿಲಿನಿವ ಮಹಾಸತಿ ತಪ್ಪತಿಗೇಚಿಕಬ್ಬ ಕುಲವಧುವಾದಳ್ ||

ಕಂ || ಆದಂಸತಿಗೆ ತನುಭವನಾದಂ ಶ್ರೀಕಾಳಿದಾಸದಣ್ಣಾಧಿಪನಾ ;

ಪಾದಿತವಿಶುದ್ಧಯುತನುತ್ಪಾದಿತಚಾಳುಕ್ಯರಾಜರಾಜ್ಯಾಭ್ಯುದಯಂ ||

ಕಂ || ಅನುಜಾತನಾದನಾತಂ ಗನಿನಿಷ್ಠಗುರುವಿನಿವ ನಿಂಬದಣ್ಣಾಧಿಪನಾ ;

ತನ ತಮ್ಮನಾದನಭಜನವಿನುತಂ ಶ್ರೀಜದ್ವ ರಾಜದಣ್ಣಾಧಿಪಂ ||

ಕಂ || ನಯಮೆಸೆಯೆ ನಗಟ್ಟ ಶಕ್ತಿತ್ರಯದೊಳ್ಪುಭುಮಂತ್ರಶಕ್ತಿ ಯೆಸವನೊಲಸದಂ ;

ಪ್ರಿಯತನಯಮೂರ್ವವರೊಳಂ ನಯಾನಿವಿತಂ ಕಾಳಿದಾಸದಣ್ಣಾಧಿಪಂ ||

ವೃ || ಸಲ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲ್ಬಲಕ್ಕೆ ನಲೆ ಧರ್ಮಕಾರ್ಮಮೃ ಮಾಯಕ್ಕುಗುಂ

ದಲೆ [ಬೀರ]ಕ್ಕೆ ತವಗುಣಕ್ಕೆ ಕಣೆ ಪೆಂಪಿಂಗೆಕ್ಕೆ ಚಾಳುಕ್ಯ ತಾ ;

ಯೊಲ ನೇಣ್ಣೆಂಗೆಡೆ [ಮಾನ್ವನಕ್ಕೆ] ಗುಣಿ ಚಾತುರ್ಯಕ್ಕೆ ಬೀಡಿಗೆ ಕೀ

[ತ್ರಿಲಲತಾವಳ್ಳಿ] ಗಡಪ್ಪು ತಾನೆನಿಸಿದಂ ಸಂಗ್ರಾಮಕಂಠಿ[ರವಂ] ||

ಕಂ || ಆ ಪುಣ್ಯನಿಗೆ ವಿನಯದ ರೂಪಿನ ಭಾಗ್ಯದ ಪತಿವ್ರತಾಗುಣದೊಳ್ಪು ;

ದಾಪರಮೇಶ್ವರಿಸಚಿಗನುರೂಪೆ ಯೆನಲಿಬ್ಬಣಬ್ಬಕುಲವಧುವಾದಳ್ ||

ಇಂದ್ರಕೀರ್ತಿ ; ಕ್ರಿ-ಶ- ೧೦೫೫.

ತೃತೀಯೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಕಾಲದ ಶಕ- ೯೭೭ ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಶಾಸನವೊಂದು ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೋಟೆಯ ಬಸ್ತಿಯ ಮುಂದಿರುವ ಮಂಟಪದ ಬಳಿಯುಂಟು. ¹ ಇದರಿಂದ ಆ ಬಸ್ತಿಯ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಗಂಗರಾಜನಾದ ದುರ್ವಿ ನೀತನಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟದಂತಲೂ, ಇಂದ್ರಕೀರ್ತಿಯೆಂಬೊಬ್ಬ ಜೈನಾಚಾರ್ಯನು ಆ ಬಸ್ತಿಗೆ ಈ ಶಾಸನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಶಾಸನದ ಶೈಲಿಯು ಬಹು ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಅತಿಸುಂದರವಾದ ತೋಮರರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ :

“ ಶ್ರೀಮದರುಹಚ್ಚ ರಣಸರಸಿರುಹ ಭೃಂಗ, 2 ಕೊಂಡಕುಂದಾನ್ವಯಸಮೂಹಮುಖಮಂಡನ, ದೇಸೀಯುಗಣ ಕುಮುದನನಸರಚ್ಚಂದ್ರ, ಕೋಕಳಪುರೇಂದ್ರ, ತೃತೀಯೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ಸದಸರಸಿಕಳಹಂಸ ”

ನಃಪೀತನ ವಿಚಾರವನ್ನಿಷ್ಟು ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಈತನನ್ನು ‘ ವಿಶ್ವದಿವ್ಯಾಲಲನಾಲಂಕಾರ ’ ‘ ಕವಿ ಜನಾಚಾರ್ಯ ’ ‘ ಪಂಡಿತಮುಖಮಂಟಪರುಹಚಂಡಮಾರ್ತ್ಯಂಡ ’ ‘ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ’ ‘ ಕವಿಕುಮುದರಾಜ ’ ‘ ಕವಿಗ ಮಕವಾದಿವಾಗ್ಗುಂದ್ರಕಳ್ಳದ್ರಮ ’ ‘ ಕವಿಕದಂಬಕೇರಫಲಿತಚೂತದ್ರಮ ’ ಎಂದು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಈ ಶಾಸನ ದಲ್ಲಿ ಹೊಗಳಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಈತನು ಮಹಾಕವಿಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈತನು ಯಾವ ಗ್ರಂಥ ಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆಂದೂ ತಿಳಿಯದು. ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಈತನನ್ನು ‘ ತೃತೀಯೋಕ್ಯಮಲ್ಲೇಂದ್ರಕೀರ್ತಿ ಹರಿಮೂರ್ತಿ ’ ಎಂದು ಹೊಗಳಿದೆ. ³

ರಾವಣಯ್ಯ ; ಕ್ರಿ-ಶ- ೧೦೫೯.

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ರೋಣತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸೊಡಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವೊಂದೆಂಟು. ಹಿಂದೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸೊಂಡಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೊಂಡಿಯು ಕಿಸುಕಾಡೆಪ್ಪತ್ತರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದಿತು.

¹ Madras Epigraphical collection for 1904, No. 37.

² ಕೊಂಡಕುಂದೆಯೆಂಬುದು ಈಗ ಗುತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೊನಕೊಂಡ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವಾಗಿರಬಹುದು. — Madras Annual Report on Epigraphy for 1916, p. 134.

³ [ಈ ಇಂದ್ರಕೀರ್ತಿಯ ಶಾಸನವನ್ನು ಈ ವ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಕೇರಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇಯಿಲ್ಲ. ಈತನು ಸ್ವಯಂ ಕವಿಯೂ ಅಲ್ಲ ಉತ್ತಮ ಕವಿಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿತನಾದಂತೆಯೂ ಶಾಸನದಿಂದ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. — ಹೊ.ಕೃ.]

ಈಗಲೂ ಈ ಯೂರಿನಲ್ಲಿ ಜೋಡುಕಲಶದ ಗುಡಿಯೊಂದುಂಟು. ಈ ಗುಡಿಯ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲು ಹಲಗೆಯಮೇಲೆ ಒಂದು ಶಾಸನವುಂಟು¹. ಇದು ಮೊದಲನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ (ತೃತೀಯೇಶ್ವರ)ನಕಾಲದ ಶಾ-ಶ- ೮೫ ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ದಂಡನಾಯಕ ನಾಗದೇವನು,

‘ ವೈ || ಶಿವಗೃಹವೈದ್ಯಹುಂಡಸ್ಥಿತನವಸುಧಾಕರ್ಮನಿವೃತ್ತಪಣಕ್ಕಂ
ಶಿವಪೂಜಾವ್ಯಾಪ್ತಿಗಂ ತಚ್ಚೈವಮುಖಮಮಹಾಭೋಗಸಂಪತ್ಪದಕ್ಕಂ
ಶಿವಯೋಗೀಂದ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕಂ ಶಿವವದಯುಗಳಾನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ್ಲಂ
ಶಿವನೋರಂ ಕೊಟ್ಟು ’

ನೆಂದು ಬರೆದಿದೆ.

ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ‘ ಬರೆದಂ ಸೂಂಡಿಯ ಕುಳಕರಣಿ ರಾವಪಯ್ಯ ನೀಶ್ವರವಾದಪಂಕಜಭ್ರಮರಂ ’ ಎಂತಲೂ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ² ಇವನನ್ನು ‘ ಭಾಸ್ಕರದಾಸ ’ ‘ ಈಶ್ವರಪಾದಾಬ್ಜಭ್ರಮರ ’ ಎಂತಲೂ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದೆ.

ಮೇಲಿನ ಶಾಸನದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಭಾಷಾಶೈಲಿಯನ್ನೂ, ವಾಗ್ಗೋರಣೆಯನ್ನೂ, ಲಾಲಿತ್ಯವನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ರಾನೇಶಯ್ಯನು ರನ್ನ ಪಂಪಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಯಾವ ವಿಧದಲ್ಲೂ ಕಡಮೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಶಾಸನವೊಂದು ಚಿಕ್ಕಕಾವ್ಯದಂತಿದೆ ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಶಾರ್ಯ್ಯ-

ವೈ || ಬಳವಚ್ಚೋಳನರೇಂದ್ರದರ್ಪದಳನಂ ಮಾಳವೈ ವಂಶಾರ್ಣವ
ಜ್ವಳದಾಬರ್ಬನಳ ನಂಗವಂಗುಸವೇಂಗೀಪಾಣ್ಯೋಸಾರಾಷ್ಟ್ರ)ಕೇ |
ರಳನೇಪಾಳತುರುಷ್ಕಚೇರಮಗಧಹೃದ್ಧಿಶಠಾರಾಧರಂ
ನಿಳ ನಂಭೋಫವೈತಾವನೀವಳಯದೋಳಾಳುಕೈಕಣ್ಣೀರವ ||

ನಾಗದೇವನ ಶಾರ್ಯ್ಯಪ್ರತಾಪ-

ವೈ || ವಸುಧೇಶಾಂಗಣಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಕಂ ತೃತೀಯೇಶ್ವರಮಲ್ಲಂ ನಿಜಾ
ವಸಥೂವಾತ್ಯಪದಕ್ಕೆ ಮಾಡೆ ಮುಖಮಾವಪ್ಪಂಭವಂ ತಾಳ್ವ ಸಾ |
ಧಿಸಿದಂ ಮುನ್ನ ಮಸಾಧ್ಯರಪುಹಿತರಂ ತದ್ವ್ರಮಂ ತಂದು ಪುಂ
ಜಿಸಿದಂ ಸ್ವಾಮಿಗಪಾರಪಾರುಷಗುಣಂ ಶ್ರೀಗಂಡನಾರಾಯಣಂ ||
ವೈ || ಜಳರಾಶೀಶೇನೆಯೋಳ್ ಪಾಲಗಡಲಮರಕಜಶ್ರೀಣಿಯೋಳಾಪರಿಪಾಕಂ
ಕುಳಶೈಲೀಣಿಯೋಳ್ ಮಂದಿರಮವಿಳನದೀಶ್ರೀಣಿಯೋಳ್ಗೆ ಯಂತ |
ಗ್ಗಳಮೆನ್ನಾರಾಧ್ಯಮನ್ನೀ ಚತುರುದಧಿತಪೀಸ್ಥೋಳಕಲೋಳಮಾಳಾ
ವಿಳಭಾಸ್ವದ್ಧೂರಿಭೋಗೋಳಕಜುತನಿಭುಶ್ರೀಣಿಯೋಳ್ ನಾಗದೇವಂ ||
ವೈ || ಸುಭಟರ್ಪನ್ನನ್ನರಿಲ್ಲಿಲ್ಲಿಯುಮೆನೆ ನಗುಪ್ಪಂ ಚೋಳಕಾಳಾಂತಕಂ ಭೋ
ಜಭುಜಂಗುಹಿದ್ವಿಷಂ ಗೂರ್ಜ್ವರಮದಹರಣಂ ಸೇಗುಣಧ್ವಂಸಕಂ ಚೇ |
ರಭಯಭ್ರಾನ್ತಿಪ್ರದಂ ಕೊಂಕಣಬಳದಳನಂ ಹಾರನೀಹಾರತಾರಾ
ನಿಭಕುಂಭತ್ತೀರ್ತಿ ದಣ್ಣಾಧಿಪರೊಳತುಳದೋರ್ವಿಕ್ರಮಂ ನಾಗದೇವಂ ||

ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪಂಡಿತ-

ವೈ || ಪ್ರತಿಪೊಳ್ ವೈಬ್ರತೀಂದ್ರಪ್ಪಲರೊಳರವೆಗೊಂದುಳೊತೊಂದಿಲ್ಲಿದೇನೆಂ
ಬ ತವೇವಿಖ್ಯಾತಿಯೇನೆಂಬಮಳನಚರಿತಖ್ಯಾತಿಯೇನೆಂಬ ವಿದ್ಯಾ |
ಚತುರತ್ಯಖ್ಯಾತಿಯೇನೆಂಬವಿಳಗುಣಗಣಖ್ಯಾತಿಯೆಂಬೊಂದು ಪುಷ್ಪ
ಜ್ವಿತಮಾಯ್ತಂದೆ ಸೋಮೇಶ್ವರಯತಿಪತಿಯಂ ಬಣ್ಣ ಸಲ್ಲು ನಾವೋಂ ||

¹ Epigraphia Indica, Vol. XV. pp. 85-94.

² Ibid, page 101.

ವೈ || ಸಕಲಕ್ಷಾತ್ರಾಪೂಜ್ಯಾಡಾಮಣಿಕಷಣಕೋಪೇತವಾದಾಬ್ಧಿ ನೈಶೇ
ಷಿಕಚೂಡಾರತ್ನ ನೈಯಾಯಿಕಸರಸಜಮಾತ್ಯಾ ಸಾಂಖ್ಯಪ್ರಭಾವಾ |
ಧಿಕ ಶಬ್ದ ಜ್ಞಾನಸದಾಸನ ನಿನಗೇಣ ಯಾರಂಬಿನಂ ಸನ್ನಮಾಮಾಂ
ಸಕಗೋತ್ರತಾಸಿ ಸೋಮೇಶ್ವರಯತಿ ಪತಿ ಭೂಲೋಕವಿಖ್ಯಾತನಾದಂ ||

ಶಿಲ್ಪಿ ಶಂಕರಾರ್ಯ-

ವೈ || ಕಣಿ ವಿದ್ಯಾವಿಭವಕ್ಕುದಾಹರಣೆ ಯತ್ಕೋಪಪಾಜ್ಞನಕ್ಕೆಕ್ಕಲಾ
ವಣ ಮುದ್ದಿದ್ದುಣರತ್ನ ರಾಜಿಗೇಣವಿಟ್ಟದಾಯ್ಯಸಂಪತ್ತಿಗೆ |
ಗಣಜಿದ್ದಿ ಗುಣಿ ¹ಶಂಕನಂ ಪೂಗಲಗುಂ ಯಾತಾರಿಯುಯಾಸವೊ
ರಣಸಂಭೂತತರಂಗಸಂಭೃತಪಯೋಧಿವ್ರವೈತೋರ್ಬ್ಬೀತಳಂ ||

ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ; ಕ್ರಿ-ಶ- ೧೦೫೩.

ಗೋದಾವರೀ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಲಿಕ್ಕರಿಂದ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತಾಂಬ್ರಶಾಸನವೊಂದು ಈಗಲೂ ಮದರಾಸಿನ ವಸ್ತು
ಪ್ರದರ್ಶನ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿರುವುದು.² ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಚಾಳುಕ್ಕರ ರಾಜರಾಜನರೊಂದಿಗೂ ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟನೆಂಬ
ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ನಂದಮಪೂಡಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವರ್ಷ ೩೦ ರಲ್ಲಿ ದಾನಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ-
ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ-

“² ಹಾರೀತಗೋತ್ರೇ ಹರಿಮೂರ್ತಿರಾಪಸ್ತಂಬದ್ವಿಜಶ್ಲೇಷೈಃ ಭೂರ್ವಿನೀತಃ |
ಸದಾ ಪುರೋಡಾಶಪತಿತ್ವಕ್ರೋ ವಿದ್ವಾನ್ಭೂತೈಃ ಚನಸೋಮಯಾಜೀ ||

ತಸ್ಯ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಹಿಮಕರಕರಪ್ರಸ್ಪರ್ಶಿರತ್ತೀರ್ತಿರಾಶೇ-

ರಾಸೀತ್ರನುಃ ಸಕಲವಿದುಷಾಮಂಚಿತಃ ಕಂಚನಾರ್ಯಃ |

ಯಂ ಮನ್ಯಂತೇ ಯಮಮರಿಗಣಾಃ ಕಾಮಧೇನುಂ ಕವೀಂದ್ರಾಃ

ಕ್ರೀಡಾರಾಮಂ ಪರಮಸುಹೃದೋ ಜೀವಿತಂ ಬಂಧುವರ್ಗಃ ||

ತಸ್ಯಾತ್ಮಜೋ ಮಹಾತ್ಮಾ ಸಮಜನಿ ಶೌಚಾಂಜನೇಯ ಇತಿ ವಿದಿತಃ |

ಪುಜಾಜ್ಞಾಜಿತವಾಚಸ್ಪತಿರಕಲಂಕಾಶಂಕನಾಮಾತ್ಯಃ ||

ತಸ್ಯ ಚ ಸುಧರ್ಮಪತ್ನ್ಯಾ ಗುಣಶಾಲಿನಾತ್ಮಾ ಸಾಮಿಕಾಂಬಾಯಾಃ |

ಅಭವದನುಷ್ಠಿತಜಗದುಪಕರಣೋ ನಾರಾಯಣಸ್ತನಯಃ ||

ಯಃ ಸಂಸ್ಕೃತಕರ್ಣಾಟಪ್ರಾಕೃತಪೈಶಾಚಿಕಾಂಧ್ರಭಾಷಾಸು |

ಕವಿರಾಜಶೇಖರ ಇತಿ ಪ್ರಥಿತಃ ಸುಕವಿತ್ವವಿಭಿನ್ನೇನ ||

ಕವೀನ್ದ್ರನೀಷಾಲವದವ್ವಿದಗ್ಧಾನ್ ಮನೋಹರಾಭಿನ್ನಿಜಸೂಕ್ತಿಭಿರ್ಯಃ |

ಕುವ್ಯಂನ್ನಗವ್ಯಾನ್ವಟುಭಿರ್ಭಿರ್ತ್ತಿ ಕವೀಭವೇಪ್ರಾಂಕುಶನಾಮ ಸಾರ್ಥಂ ||

ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟನದು ಹಾರೀತಗೋತ್ರ; ಆಪಸ್ತಂಬಸೂತ್ರ; ಕಂಚನಸೋಮಯಾಜಿಯು ಅವನ ಪ್ರತಿಮಾ
ಹನು : ಕಂಚನಾರ್ಯನು ಅವನ ಪಿತಾಮಹನು ; ಅಕಲಂಕಾಶಂಕನಾಮಾತ್ಯನು ಅವನ ತಂದೆ ; ತಾಯಿಯು ಸಾಮಿ
ಕಾಂಬಿ. ಇವನು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕರ್ಣಾಟ, ಪ್ರಾಕೃತ, ಪೈಶಾಚ, ಆಂಧ್ರ ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ‘ಕವಿರಾಜಶೇಖರ’ನೆಂಬ
ಬಿರುದೊಂದನ್ನೆಲ್ಲದೆ ‘ಕವೀಭವೇಪ್ರಾಂಕುಶ’ ‘ಅಪ್ಪಾದಶಾವಧಾರಣ ಚಕ್ರವರ್ತಿ’ ‘ಸರಸ್ವತೀಕರ್ಣಾವತಂಸ’ ಎಂಬ-
ನೇಕ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದನು.

ಮೇಲಿನ ತಾಂಬ್ರಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆದವನು ನನ್ನಿ ಯಭಟ್ಟನು. ಈತನೇ ಆಂಧ್ರಭಾರತಕ್ಕಾದಿಕವಿಯಾದ ನನ್ನ
ಯಭಟ್ಟಾರಕನಾಗಿದ್ದಿ ರಬೇಕೆಂದು ಡಾಕ್ಟರ್ ಹುಲ್ಸ್ ಸಾಹೇಬರು ಊಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.⁴ ನನ್ನಯಭಟ್ಟಾರಕನು ತನ್ನ
ಭಾರತದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ‘ಪಾಯಕ ಪಾಕಶಾಸನಿಕಿ ಭಾರತಘೋರರಣಂಬುನಂದು ನಾರಾಯಣಾಚಲ್ಯ ವಾನಸಧರಾಮ
ರವಂಶವಿಭೂಷಣಂಠು ನಾ | ರಾಯಣಭಟ್ಟ ವಾಕ್ಪ್ರಯಧುರಂಧರಾಡು ತಸಕಿಷ್ಟುಡು ಸಹಾಧ್ಯಾಯಿಯುನೈನ
ವಾಡಭಿವತಂಬುಗೆ ದೋಡಯಿ ನಿರ್ವಹಿಸರ್ಗು ||’ ಎಂಬವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವನು.

¹ ಶಂಕನಂ stands for ಶಂಕರನಂ, a form which is found in another verse.

² [This is marked ‘Chālukyas, Eastern 21’ in the Catalogue of copper-plate grants in the Madras Museum.—H.K.S.]

³ Journal of the Telugu Academy, Vol. I, pages 45-62.

⁴ Epigraphia Indica, Vol. IV. p. 303, foot-note 3.

‘ಕವಿರಾಜಶೇಖರ’ ನೂ ‘ಕವಿಭವಜ್ಞಾಂಕುಶ’ ನೂ ಆದ ನಂದಮೆಪೊಂಡಿತಾಸನದ ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟನೂ ಆಂಧ್ರಭಾರತರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನಯನಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾದ ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟನೂ ಒಂದೇ ; ಇದಕ್ಕೆ ಲೇಖನಾದರೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦-೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕವಿತೆಯು ಬಹು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕನ್ನಡಿಗರಾದುದರಿಂದ ವೇಂಗೀಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದಿಪಂಪ, ನಾಗವರ್ಮ ಮೊದಲಾದವರು ಆಂಧ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕನ್ನಡಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿದರು. ಆಗ್ಗೆ ವೇಂಗೀಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾರತಗಳಿಗೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿ ಆಂಧ್ರಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸೆಂದು ರಾಜರಾಜನರೇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾದ ನನ್ನಯಭಟ್ಟಾರಕನಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದಾಗ ಕನ್ನಡಭಾರತವನ್ನು ಭಾವಿಸಿದ್ದನೋ ಹೇಗೋ ರಾಜನಾಜ್ಞೆಯಂತೆ ಆಂಧ್ರಭಾರತರಚನೆಯಾಯಿತು ; ಈ ಗ್ರಂಥರಚನೆಗೆ ನನ್ನಯನ ಸಹಾಧ್ಯಾಯಿಯಾದ ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟನು ಸಹಾಯಕನಾದನು.

ಶ್ರೀಕಂಠಸೂರಿ ; ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೯.

ಬಳ್ಳಾರಿಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಣುವತ್ತಿಯ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ಒಂದು ಶಾಸನವುಂಟು¹. ಇದು ತ್ರಿಭುವನ ಮಲ್ಲನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಣುವತ್ತಿಯ ಇನ್ನೂ ವರ್ವರು ಮಹಾಜನಗಳೂ, ಅಲ್ಲಿಯಧಿಪತಿ ಕಾಳದಾಸನೂ, ಅವನ ಮಕ್ಕಳೂ ‘ಅಭಿನವಸೋಮೇಶ್ವರದೇವರಂಗಭೋಗಕ್ಕೂ, ತಪೋಧನರಾಹರವಾಸಕ್ಕೂ ಮಾಟಕ್ಕೂಟಕ್ಕೂ’ ಭೋಮಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ‘ಮೊಡಣಬಟ್ಟಿಯಲು ತೃಣಕಾಷ್ಠಶಾಕಫಲಮೊದಲಾಗಿ ಬರ್ಪು ವಸ್ತುವಿಂ ಸುಂಕಮುಮಂ’ ಚಾಳುಕ್ಯವಿಕ್ರಮವರ್ಷ ೨೪ ರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೯೯ ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಹೇಳಿದೆ. ಶಾಸನಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ :

ವಿದ್ಯಾವೇಧೋಶ್ರವಣಭಾಸುರಕರ್ಣ್ಣಪೂರಃ ಶ್ರೀಕಾಳಿದಾಸವಿಬುಧಾಧಿಪತೇಸ್ತುನೂಜಃ |

ಸೋಮೇಶಶಾಸನವಚೋರಚನಾಂ ವಿಧಾಯ ಶ್ರೀಕಂಠಸೂರಿರಲಿಖದ್ವಿಬುದ್ಧಿವಿಚಾರಯ್ಯಂ ||

ಎಂಬ ಪದ್ಯವೊಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶಾಸನಕವಿಯು ಶ್ರೀಕಂಠಸೂರಿಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತು. ಇವನ ವಾಕ್ಯಭೇದವನ್ನು ಪಾಠಕರು ಸವಿಯಲೆಂದು ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಶಾಸನದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಕುಣುವತ್ತಿ

ಕಂ|| ಆ ನಾಡೊಳಗ್ರಹಾರಂ ಭೂನಾರಿಹಾರಮಧಿಕ ವಿಬುಧಾಧಾರಂ |

ಶ್ರೀವಾರಿಗಿರ[ಲ]ಗಾರಂ ಭೂನಿಧಿ ಕುಣುವತ್ತಿ ನೋಡೆ ಸೊಗಯಿಸಿ [ತೋ]ಕ್ಕುಂ ||

ಕಾಳಿದಾಸ

ವೈ|| ಭುವನವಿನೂತಕೀರ್ತಿವನಿತಾಪ್ರಿಯನೆಂದು ಪರೋಪಕಾರಿಯೆಂ

ದವನತಪಾಳನೈಕಪಟುವೆಂದು ಧರಾಮರಪೂಜ್ಯನೆಂದು ಮಾ |

ನವನಯಶಾಳಯೆಂದೆಸಮೆಸಾಹಸನೆಂದು ವಿನೀತನೆಂದು ಬಾ

ನ್ಧವಸುರಭೋಜಮೊದವನಿ ಬಣ್ಣ ಸುತಿಪುರದು ಕಾಳಿದಾಸನ ||

ಕಂ|| ಪರಹಿತದೊಳು ವಿದ್ಯಾಧರಪರಿವೃಥನಂ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯೊಳು ಪವನಜನಂ |

ಪರಮೌದಾರ್ಯದೊಳಂಗೇಶ್ವರನ ನಧಃಕರಿಸಿ ಕಾಳಿದಾಸನ್ನೆಗಟ್ಟಂ ||

ಕುಣುವತ್ತಿ ಇನ್ನೂವರ್ವರು

ವೈ|| ಶರಣಾಯಾತಜನಕ್ಕೆ ವಜ್ರಕವಚಮೃತಾಂತ ನೀರಂಗೆ ಕೇ

ಸರಿ ಬಾಯ್ವಿಟ್ಟಿರದೆಂಗೆ ಕಲ್ಪಮುಜಂ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ತಾನಾಸ್ಪದಂ |

ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ತವರ್ ಶೃತಿಸ್ತೃತಿಗೆ ತಾಂ ಲೀಲಾಗೃಹಂ ಧರ್ಮದಾ

ಕರಮಿನ್ನೀ ಕುಣುವತ್ತಿವತ್ತಿ ಮೆಹಿದೇವಾನೀಕಮಿನ್ನೂವರ್ವರು ||

¹ Madras Epigraphical collection for 1918, No. 213.

ಸೋಮನಾಥ

ವೃ || ತ್ರಿಭುವನಸಂಭವಸ್ಥಿತಿಲಯಂಗಳಗೋರ್ವನ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಸೆ
 ನ್ನ ಭುವಿನಿಕಾಯಸಂಸರಣಘೋರಮಹಾನ್ಮವಕರ್ನಧಾರನೆ |
 ನ್ನಭಿನಯಪನ್ತ ದಕ್ಷಿಣಸುರಾಪಗಯೊಳು ನೆರೆಯಲ್ಪ ಬಂದನೊ
 ಲ್ಲಭಿನವಸೋಮನಾಥನಮರೋತ್ತರನಾಥನನಾಥನವ್ಯಯಂ ||

ಮಧುಸೂದನದೇವ ; ಕ್ರಿ-ಶ- ೧೧೪೮-

[ರಾವ್ ಬಸದೂರ್ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರವರ ಕವಿಚರಿತ್ರೆ (ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಪುಟ, ಪತ್ರಗಳು ೧೩೦-೧೩೧) ಯಿಂದ ಈ ಕವಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಕಲವೂ ನಮಗೆ ಆಗಲೇ ತಿಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಪದ್ಯಗಳು ದಾವಣಗೆರೆಯ ಶಾಸನದವಲ್ಲದೇ ಕೊಟ್ಟ ಕಲ್ಲಿನವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ವ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕಾಯಿತು.— ಹೊ- ಕೃ-]

ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಡಗಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೊಟ್ಟ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಾಸನವು ಇಮ್ಮಡಿ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ರಾಜ್ಯಾಭ್ಯುದಯಕಾಲದ ೧೧ ನೇ (ಶಕ- ೧೦೭೦) ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನ ಸಾಮಂತ ವೀರಪಾಂಡ್ಯನ ಮಾತುಳನಾದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ತುಂಗಾ ದಕ್ಷಿಣ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಯಂಭು ಕೊಟೇಶಂಕರದೇವರಿಗೆ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಹೇಳಿದೆ.

ಇಮ್ಮಡಿತೈಲಿನಿಂದ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಗದೇಕಮಲ್ಲನವರಗೂ ರಾಜವಂಶಾವಳಿಯನ್ನೂ, ವೀರಪಾಂಡ್ಯನ ಶೌರ್ಯ ಪ್ರತಾಪಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಗುಣವರ್ಣನೆ ಮೊದಲಾದ ಈಶಾಸನ ಭಾಗವನ್ನು ಮಧುಸೂದನದೇವನೊಬ್ಬನು ಬರೆದಂತೆ ಈ ಕೆಳಗಣ ಪದ್ಯದಿಂದ ವಿಶದವಾಗುತ್ತದೆ :

ಕಂ|| ಶ್ರೀವೀರಪಾಂಡ್ಯದೇವಮಹೀವಲ್ಲ ಭಮಿತಪಾದಪರಮಾರಾಧ್ಯ |
 ಶ್ರೀವಿಶತರ್ಮಧುಸೂದನದೇವವಿರಚಿಸಿದರೆಸೆಯೆ ಶಾಸನಕೃತಿಯಂ ||

ಇದರಿಂದ ಮಧುಸೂದನದೇವನು ವೀರಪಾಂಡ್ಯನ ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆಳಗಾದ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಈತನ ಕವಿತೆಯು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ. ಈ ಶಾಸನದಿಂದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತೇನೆ-

ಕಂ|| ಅಂತೆಸೆದ ಮೀರುಗಿರಿಯಿಂದಂ ತಂಕಣದಸೆಯೊಳಸೆವ ಭಾರತನಪಾರ್ |
 ಭೈನ್ನರದೊಳುಕಾಣೆನೆಯ ಕುನ್ತಳಮೆನ ಮುಖ್ಯವಾಯ್ತು ಕುನ್ತಳದೇಶಂ ||

ವೃ|| ಶ್ರೀಕಾಂತಾಂಭೋಜಗರ್ಭದ್ಯುಮೇಣಿಮೇಣಿಕಿರಿಟಾಂಶುಪ್ರಾಪ್ತಾಂಘ್ರಿಸೀತಂ
 ಶ್ರೀಕಣ್ಣಂ ನೃಕಸಿಂಧೂಚ್ಚಳದಮಳಲಸತ್ಪೀನಕುಂಭ[ತೆ*]ಪ್ರಸೂನಂ |
 ಲೋಕೇಶಂ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಸನಭಿಮತಾರ್ಥಗಳಂ ಮಾಳ್ಕ ನಿಜ್ಜಂ
 ಭೂಕೃಪಾಧ್ಯಾತ್ಮಸೂರ್ಯೋದಕಪವನವಿಧುಬೋಮಗಾತ್ರಂ ತ್ರಿಣೇತ್ರಂ ||

ವೃ|| ವಿನಯಾಂಭೋನಿಧಿಯೆಂದು ಧರ್ಮಪರನೊಂದುದಾ ಮಪುಣ್ಯಕಭಾ
 ಜನನಂದೂರ್ವರೆ ಬಣ್ಣಿ ಕುಂ ವಿಬು[ಧ*]ವಕ್ತ್ರ)ಂದೀವರಾದಿತ್ಯನಂ |
 ತನುವಿ ನಿತ್ಯನ ನುಡಿಸೆತ್ಯನ ನಶೇಷೋರ್ವಿತಳಸ್ತುತ್ಯನಂ
 ಮನುಸಾಹಿತ್ಯನ ನಕ್ಕುಳಿಂದೆ ಸತತಂ ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಂ ||

ವೃ|| ಆ(?)ಯದೊಳ್ಳುಕ್ರಮದೊಳ್ಳುರೋಪಕೃತಿಯೊಳ್ಳುಪ್ರಾಪ್ತಿಯೊಳ್ಳುತಿಯೊಳ್ಳು
 ದಯೆಯೊಳ್ಳುಮೃದೋಳ್ಳುಪೀನೋಳ್ಳುನಯದೊಳ್ಳುಕುಂದಿಯೊಳ್ಳುಬದ್ಧಿಯೊಳ್ಳು |
 ನಿಯತಂ ತನ್ನ ವೈಲನ್ಯರಾನೆ ಜಗಂ ಜೀಯಂಬಿನಂ ಸಂತತೋ
 ದಯಮಂ ತಾಳ್ಕಿದ ಪೇರ್ವೊ ನೂರ್ವೊಡಿವಲಂ ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ||

ವೃ|| ಜನಕಾಸಂಸ್ತುತನಾದನೇಕಗುಣದಿಂ ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯದೇ
 ವನೊಳ್ಳು ಕಲಿಕಾಲಕಲ್ಪಪಮ್ಪೀಸಂಶ್ಲಿಷ್ಟರಂ ಪಾಲಿಪೆ |
 ಗ್ಗಿನೊಳ್ಳುನುನ್ತತಸತ್ಯಸಂಪದದೊಳಾರಿಂದಗ್ಗಲಂ ನೋರ್ವೊಡೆಂ
 ಬಿನೆಗಂ ತಾಳ್ಕಿದನತ್ಯುದಾತ್ತ ಚರಿತಂ ದಿಗ್ವರ್ತಿ ಸತ್ಪೀರ್ತಿಯಂ ||

ವೈ॥ ಸ್ಥಿಗತೇಜೋಜಾಳ ವೆಂಟುಂ ದೆಸೆಗೆ ಪಸರಿಸೆಲ್ವೈರಿವೀರಾನ್ಧಕಾರಂ
ಪರದೋಡಲಾತನತಾಸ್ಯಾಂಬುರುಹವನವನಾನಂದ ಮಂ ತಾಳೈವಿದ್ವಿ,
ಟ್ಟುರುಣೋನೇತ್ರೋತ್ಪಳಂಗಳೊಕ್ಕುರಗೆ ನಿಜಚಮೂ ಚಕ್ರವಾಕ್ಯೋತ್ಕರಂ ರಾ
ಗರಸಾಂಬೋರಾಶಿಯೊಳ್ಳ ತ್ತಿಸೆ ಧೆನೆಗಸೆವಂ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯವೇವಂ ॥

ವೈ॥ ಪರಮಂ ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯರಸೆ ನಿನಗೆ ದೀರ್ಘಾಯುಷಂ ಶ್ರೀಯುಷಂ ಕಂ
ಕರನತ್ಯಾನಂದದಿಂದಂ ಕುಡುಗಮರಸರಿವತ್ಸರಿಪೊತೋಚ್ಚೈಳಿಚ್ಚಿರ್ಪಿ |
ಕರತಾ[ರಾ]ಧಾರಚಂಚತ್ತರುಣಶಶಿಕಳಾಕಾನ್ತಿ ಸನ್ನಾನ್ತೋಭಾ
ಕರಮಂಜತ್ತುಂಗೆಂಗೆದ್ಯುತಿಸಿಕಟಜಟಾಜಾಟಕೋಪೀರಭಾರ ॥

ಬಿಜ್ಜಯನಾಯಕ; ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೦-

ಬಿಜಾಪುರದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಜಾಟ್ ಎಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಗಿಹಾಳ್ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಾಳಿಗೆ ಎಂತಲೂ ಮಾಳಿಕಾಪುರವೆಂತಲೂ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಈ ಗ್ರಾಮದ ಮಹಾದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಒಂದು ¹ ಶಿಲಾಶಾಸನವುಂಟು. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ—‘ಕುಂತಳದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ತಟಿ ಕಾಡುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಂಗಳವೇಡವೆಂಬ ಒಂದು ಪಟ್ಟಣವುಂಟು; ಅದಕ್ಕೆ ಕನ್ನ ಮನೆಂಬುವನು ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು; ಅವನಿಗೆ ರಾಜನೆಂಬುವನು ಹುಟ್ಟಿದನು; ರಾಜನಿಗೆ ಅಮೃಗಿ, ಸಂಕಮ ಮತ್ತು ಜೋಗಮರೆಂಬ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಾದರು; ಜೋಗಮನಿಗೆ ಹೆಮ್ಮಾಡಿಯು ಹುಟ್ಟಿದನು; ಹೆಮ್ಮಾಡಿಯ ಮಗನೇ ಕಾಲಚೂರ್ಯವಂಶಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಬಿಜ್ಜಳನು; ಬಿಜ್ಜಳನ ಮಗನು ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋಯಿ; ಇವನ ಆಶ್ರಿತನೇ ಮಾಳಿಗೆಯ ಪ್ರಭುವಾದ ಬಿಜ್ಜಯನಾಯಕನು. ಈ ಬಿಜ್ಜಯನಾಯಕನು ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕ. ೧೦೯೩ ರಲ್ಲಿ ತನ್ನೊಡೆಯನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸೋಮನಾಥೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನೂ, ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನೂ, ಅವರ ಬಳಿಯೊಂದು ಸರೋವರವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದನು’—ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಈ ಶಾಸನದ ಕವಿತೆಯು ಬಹು ಶ್ಲೋಕನೀಯವಾಗಿಯೂ ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಶಾಸನದ ಕವಿಯ ಹೆಸರು ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಬಿಜ್ಜಯನಾಯಕನು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವನು. ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ:—

ವೈ॥ ಕಳಚುರಿರಾಜರಾಜ್ಯಗೃಹದೀಪಕನೆಂಬ ಮಹತ್ತ್ವದೇಳ್ತ
ನೊಳ ರಿಪುರಾಯದಂಡುಗೆ ಪಡಿಗ್ಗಹನೆಂಬುರುಸೀರದೇಳ್ತ ತಂ |
ನೊಳ ಬುಧರಿಯೆ ವಣ್ಣ ಕವಿ ಕಂನಡಜಾಣನೆನಿಸ್ಸ ಬಲೈ ತಂ
ನೊ[ಳ] ನೆಲೆಸಲ್ಕುದಾತ್ತನೆನ ಬಿಜ್ಜಯನಾಯಕನಿರ್ವ ನುಬ್ಬಿಯೊಳುಂ ॥

ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಿಜ್ಜಯನಾಯಕನಿಗೆ ‘ವಣ್ಣ ಕವಿ’ ‘ಕನ್ನ ಡಜಾಣ’ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ:—

“ಸಮಸ್ತಗುಣಗಣಾಲಂಕೃತಾಭಿಧಾನ ಕಳಚುರಿರಾಜರಾಜ್ಯಪ್ರಮುಖಪ್ರಧಾನ ಗೋತ್ರಜನಚಿಂತಾಮಣಿ ಸುಜನವಿಬುಧಚೂಡಾಮಣಿ ವಣ್ಣ ಕವಿತಾಪ್ರವೀಣ ಕಂನಡಜಾಣ ರಿಪುರಾಯದಂಡುಪಡಿಗಹ ಸತ್ಯಸಂಗ್ರಹ ಶ್ರೀ ಸೋಮನಾಥಬಿಜ್ಜೇಶ್ವರದೇವಪಾದಾಂಭೋಜಭೃಂಗ ಸಾಹಸೋತ್ತುಂಗ ಮುನಿವಿಪ್ರಜನಘಳಪ್ರದಾಯಕರೆನಿಸ್ಸ ಶ್ರೀ ಮತು ಮಾಳಿಗೆಯ ಪ್ರಭು ಬಿಜ್ಜಯನಾಯಕರು” ಎಂಬದಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಬಿಜ್ಜಯನು ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋಮಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಧಾನನೂ ಮಹಾಕವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

‘ಕಂ ॥ ಪೊಸಕಾಲದ ನವಿಲಾಟಂ ಸಿಸುಗಳ ಮುದ್ದಾಟ ಹರಿಣಹರಣಿಯ ನೋಟಂ |

ರಸಕವಿಗಳ ಕರ್ಣಾಟಂ ಶಶಿಮುಖಿಯೊಡಗೂಟದಂತೆ ಕನ್ನ ಡಜಾಣಾಂ ॥’

ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ‘ಕನ್ನ ಡಜಾಣಾಂ’ ಎಂಬ ಲಂಕಿತವು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ² ಕರ್ಣಾಟಕಕವಿಚರಿತ್ರೆ ಕಾರರು ಈ ಲಂಕಿತವುಳ್ಳ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ “ಕವಿಗಳು ಸ್ವಕೃತಪದ್ಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹೆಸರು ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಬಿರುದುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.”

¹ *Epigraphia Indica*, Vol. XV, pages 315 ff.

² ಸಂಪುಟ ೨, ಪುಟ ೧೭೫.

ಯಿಸ ಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ- ಆದರೆ ಕವಿಗಳು ಇಂಥವರು, ಈಕಾಲದವರು ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ- ಸು. ೧೫೦೦ ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಕಾಲವನ್ನು ಮೇಲೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ-” ಎಂಬದಾಗಿ ಬರೆದಿರುವರು- ಮೇಲಿನ ಶಾಸನದ ಬಿಜ್ಜಯನಾಯಕನು ಪ್ರೌಢಕವಿಯೆಂದೂ, ಅವನಿಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರೆ ‘ವರ್ಣಕವಿ’ ‘ಕನ್ನಡ ಜಾಣ’ ನೆಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆಂದೂ ತಿಳಿದೆವು- ‘ಕನ್ನಡಜಾಣ’ನೆಂಬ ಅಂಕಿತವುಳ್ಳ ಪದ್ಯಗಳ ಕರ್ತೃವು ಬಿಜ್ಜಯನಾಯಕನೇ ಎಂದು ಊಹಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅಸಂಭವವೇನೂ ಇರಲಾರದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ- ಈ ಊಹೆಯು ಸ್ಥಿರಪಡುವುದಾದರೆ ‘ಕನ್ನಡಜಾಣ’ ನನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೦ ರಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೭೦ ಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯ ಬೇಕಾದೀತು- ಇವನು ಯಾವಯಾವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವನೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ- ಬಿಜ್ಜಯನು ಚತುರ್ಥಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು-

ಕಂ || ಆತನ ವಲ್ಲಭೆ ಕಾಂತಾಬ್ರಾತಶಿರೋಮಣಿ ಸರೋಜಲೋಚನ ವಸುಧಾ |
ಮಾತೆಯನಿಷ್ಟಳು ವಿದಿತಂ ಮಾತೇಂ ಸಾವಿತ್ರಿದೇವಿ ಮಹಿಮಾಗುಣದಂ ||

ವೃ || ಜನನುತ ಹಂಸಯಾನ ವಿಭುಬಿಜ್ಜಯನಾಯಕಚಿತ್ತಭೃಂಗಪ
ದ್ವಿನಿ ಈಳಹಂಸಗಾಮಿನಿ ಲತಾಂಗವಿಳಾಸಿನಿ ಸಾಯಿಯಕ್ಕನೊ |
ಬ್ಬಿನಕಣಿ ದಾನಶೀಲೆ ಗುಣಶೀಲೆ ಯಶೋಧಿಕೆ ನಿತ್ಯಪುಣ್ಯಭೂ
ಗಿನಿ ರತಿ ಗೌರಿ ಸೀತೆಯನಿಪನಳ ದೇವಿ ಧರಾತಳಾಗ್ರದೊಳು ||

ಈತನ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತೇನೆ :-

ಕಂ || ಈ ಪುರದಧಿಪಂ ಪ್ರಭು ದಿಗ್ವಿಜೃಂಭಕನಿರ್ಮಲಯಶೋವಿತಾನಂ ನುತಲ |
ಪ್ರೀತಪತಿ ಪರೋಪಕಾರ ಬಾಳಪಾಠಂ ಮಲ್ಲಗೌಡನುದ್ಧತಮಲ್ಲಂ ||

ಕಂ || ನೆಗರ್ದಂ ತತ್ತನಯಂ ಚಾರುಗುಣಂ ಶ್ರೀಬಲ್ಲಗೌಡನಾತನ ತನಯಂ |
ಜಗತ್ತೀಜನ್ಯಕುಂತಮಂತ್ರಗುಣಂ ಪ್ರಭುಮಲ್ಲಗೌಡನನುಪಮಚರಿತಂ ||

ಕಂ || ಆತನ ಸತಿ ನುತ ಗುಣವತಿ ಸೀತಾರುಂಧತಿ ವಿವೇಕವಿದ್ಯಾಧರೆ ಭೂ |
ಪೂತ ಪತಿಬ್ರತ ದಾನಬ್ರಾತೋನ್ನತ ಮುದ್ದಿಯಕ್ಕ ನೊಳ್ಳುಂ ನೆಗರ್ದಲು ||

ವೃ || ವರತದ್ವಂಪತಿಗಳ್ಳುದಾತ್ತನತುಳಂ ಶ್ರೀಶಂಭುಗಂ ಗೌರಿಗಂ
ಹರಿಗಂ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗವಾ ಸುರಾಧಿಪತಿಗಂ ಪೊಳೋಮಿಗಂ ಪುಣ್ಯಖಂ |
ಸ್ಮರರಾಜಂ ವಿಳಸೆಜ್ಜಯಂತನುದಿತಂ ಸತ್ಪುತ್ರ ನಾದಂತಿರಾ
ದರದಿಂ ಬಿಜ್ಜಯನಾಯಕಂ ತನಯನಾದಂ ಧಾತ್ರಿ ಬಾಪ್ಪೆಂಬಿನಂ

ಭಾಸ್ಕರ ; ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೦-

ನಿಜಾಂ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪಟ್ಟನಚೆರುವು ಎಂಬ ಊರಿನ ಸುಬೇದಾರಕಛೇರಿಯ ಬಳಿಯೊಂದು ಶಾಸನವುಂಟು- ಇದು ಚಾಳುಕ್ಯ ಭೋಲೋಕಮಲ್ಲ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಕಾಲದ ಚಾಳುಕ್ಯನಿಕ್ರಮ ವರ್ಷ ೫೧ ರಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೦) ಬರೆದುದು- ಇದರಿಂದ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ‘ಪಟ್ಟಬಂಧೋತ್ತಮ ಸಮಯ’ ದಲ್ಲಿ ಜೋಯಿಸಿಗಂ ನನ್ನೆಯ ಭಟ್ಟರಿಗೆ ‘ವಿಜಯಗಾತ್ರಗೆ ಲಗ್ನಮಂ ಕೊಟ್ಟ ನಿಮಿತ್ತ’ ದಿಂದ ಭೂದಾನಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಶಾಸನಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ

‘ಕಂ || ನಿರತಿಶಯೋನ್ನತಮತಿ ಭಾಸ್ಕರ ಸರಸಕವೀಂದ್ರ ರಚಿತ ಶಾಸನಮಂ ಬಿ |
ತ್ತರದಿಂ ಪ್ರತಿಕಂಟಂ ಸಾಕ್ಷರನಿಳಯಂ ತಿಟ್ಟಿ ಭಾಸ್ಕರಯ್ಯಂ ಬರದ ||’

ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಶಾಸನಕವಿಯು ಭಾಸ್ಕರನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ- ಈ ಸರಸಕವೀಂದ್ರ ಭಾಸ್ಕರನ ಕವಿತೆಯು ಬಹಳ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದೆ- ಈಶಾಸನದಿಂದ ಹಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತೇನೆ-

ವೃ || ಶ್ರೀಮಹಿಷಾಳಕೈವಂಶೋದ್ಭವ ನನುಪಮಿತೋದ್ಯದ್ಭುಜಾದಂಡಶೌರ್ಯೋ
ದಾದ್ಧಮಂ ವೀರಾರಿಭೂಭೃತ್ಪ್ರಕರನಿಶಿತವಜ್ರಾಯುಧಂ ಕ್ಷತ್ರವಿದ್ಯಾ |
ಧಾಮಂ ರಟ್ಟಾನ್ಯನಾಯಪ್ರಬಳಿತರತಮಸ್ತೋಮಮಾತೃಂಡತೇಜ
ಸ್ತೋಮಂ ತಾನಂಬಿನಂ ಮಿಕ್ಕಸೆದ ನಸದಳಂ ತೈಲಪಕ್ಷೋಣಿಪಾಳಂ ||

1 ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ನಿಜಾಂಸರಕಾರದ ಅರ್ಕಿವೋಲಾಜಿಕಲ್ ಕಲಾಖೆಯ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಕ್ಷೇಪ್ರದಲ್ಲೇ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಗದ್ದೇನೆ.

ವೈ || ಸಕಥಾಳಾವದಿ ನಾನೆ ಪೇಳದೊಡದೇಂ ದೆದ್ದದ್ದಿಲ್ಲೆಂಬ ಚೋ
ಳಕಳಿಂಗಾಂಗವರಾಳವಾಳವಮರುನ್ನೇಪಾಳಪಾಂಚಾಳರಾ |
ಪ್ಪ್ರಕದಂಬಂಗಳೊಳುಣೈ ಪೊಣ್ಣುವ ಮಹತ್ಯೋಧಾನಳೋದೈತ್ತಿಖಾ
ಪ್ರಕರಂ ಪೇಳದೆ ವಿಕ್ರವೋನ್ನತಿಕೆಯಂ ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ||

ವೈ || ನೊಳನೆತ್ತಿತ್ತಿದ ತೋಳಬಾಳಜಳದಿಂ ಮೆಯೊಂಡಮಿತ್ರಾಂಗನಾ
ಕುಳಬಾಳುದ್ರವದಿಂ ತಳಿತ್ತು ರಿಪುಸೇನಾ ಚಕ್ರರಕ್ತಾಂಬುನಿ |
ಬಳದತ್ತಿಗಳಪಾಹಿತಾಹಿತಗಳುತ್ತಾಳಿಂಗಮಾತಂಗಸಂ
ಕುಳದಾನಲ್ಲೆ ನದಿಂ ಪರಾಕ್ರಮವನಂ ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲಾಂಕನ ||

ಭಾಸ್ಕರ; ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೬-

ಚಾಳುಕ್ಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮಹಾಪ್ರಚಂಡದಂಡನಾಯಕನಾದ ಮೂಳಪರಸನು ಸಿಂದವಾಡಿಸಾವಿರದಲ್ಲಾಳು
ತ್ತಿದ್ದು ಶಕ- ೧೧೦೮ ರಲ್ಲಿ ನಂದಾಪುರದ ಶ್ರೀಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವರ ನಿವೇದ್ಯ ನಂದಾದೀನಿಗೆ ಕೆಲವು ಸುವರ್ಣದಾ
ಯಗಳನ್ನು ಧಾರೆಯೆರದನೆಂದು ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ- ಈ ಶಾಸನವನ್ನು 'ಸುಕವಿಪದ್ಮಪ್ರಭಾಕರೋ
ಭಾಸ್ಕರಃ' ಎಂಬವನು ಬರದಂತೆ ಶಾಸನದ ಕಡೆಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ- ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕವಿಗೆ 'ಕುಕವಿಮುಖ
ಮುದ್ರ' ನಂಬ ಬಿರುದೂ ಇದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ- ಭಾಸ್ಕರನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕರ್ಣಾಟ ಭಾಷೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ
ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದನು- ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರವಾವುದೂ ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ- ಇದರಿಂದ ಒಂದು
ಪದ್ಯವನ್ನೆತ್ತಿ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆ-

ಕಂ|| ಪವನಪಥದನ್ನು ಪಾಶ್ರಿತಕವಿರಾಜನನನ್ನನನ್ನೆ ಬಹುಭೋಗಧರಂ |
ದಿನಸಕರನಂತೆ ತೇಜೋಭವನಂ ಮೂಳಪಚಮೂಪನೆಸೆವಂ ಧರಯೋಳ್ ||

ಉದಯಾದಿತ್ಯ; ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೭-

ಉದಯಾದಿತ್ಯಲಂಕಾರವೆಂಬ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥವನ್ನು 'ವಸುಧಾನಾಥನ ಸೋಮನಾಥನ ಸುತಂ
ಚೋಳೋದಯಾದಿತ್ಯಂ' 'ಸೋಮಮಹೀಭೈನ್ನಂದನಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವ ಉದಯಾದಿತ್ಯನೆಂಬಾತನು
ಆವನೋ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.² ಈತನು ಒಬ್ಬ ಸೋಮನಾಥನೆಂಬ ಚೋಳರಾಜನ ಮಗನೆಂದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ- ಈ
ತನು ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತನಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ- ಈ ಕವಿಯ ಕಾಲವು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. 1150
ಇರಬಹುದೆಂದು ಕವಿಚರಿತ್ರೆಕಾರರು ಊಹಿಸಿರುವರು-

ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ತಾಡಪತ್ರಿ ಎಂಬ ಊರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ರಾಮೇಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯ ವೊಂದುಂಟು-
ಅದರ ರಾಜಾಂಗಣದ (ಪ್ರಾಕಾರ) ವಾಯವ್ಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿಲಾಶಾಸನವುಂಟು- ಅದರಿಂದ 'ಭುವನ
ಪ್ರಖ್ಯಾತಸೋಮಾನ್ವಯಜನಿತ' ಉದಯಾದಿತ್ಯಮಹಾರಾಜನೊಬ್ಬನು 'ಪನ್ನಪರಿನಾಡ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ತಾಟಿ
ಪಾಟಪುರದ ನೆಲೆವಿಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು; ಈ ಉದಯಾದಿತ್ಯನ ತಂದೆ ಸೋಮದೇವನು; ಉದ
ಯಾದಿತ್ಯನು ಶಕ ವರ್ಷ ೧೦೦೦ ನೆಯ ಕಾಳಯುಕ್ತ ಸಂವತ್ಸರದ ಮಾಘ ಬ- ೧೫ ಬೃಹಸ್ಪತಿವಾರದ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ
ದಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಚಂದ್ರನಾಥಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ದೇವರುಗಳ ಬಸದಿಯ "ಖಂಡಸ್ಥಿತಿತ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕೂ ದೇವ-
ರಷ್ಯವಿಧಾರ್ಚನೆಗೂ ಆಹಾರದಾನಕ್ಕೂ" ವೈತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು; ಎಂಬೀ ವಿಷಯಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ- ಈ
ಕಾರಣ ಗಳಿಂದ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥ ಕರ್ತೃವಾದ ಉದಯಾದಿತ್ಯನು ಇವನೇ ಆಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.⁶

¹ Madras Epigraphical collection for 1915, No. 546.

² Lives of Kannada Poets, Vol. I, pages 132-133.

³ Madras Epigraphical collection for 1892, No. 338.

⁴ ವೈ|| ಮೇರಾಮಹಾಮಹೀಧರದ ತೆಂಕಣ ಭಾರತವರ್ಷದೋಳ್ಳನೋ
ಹಾರಿಯಿದಂಬನನೊಳ್ಳ ಕುಂತಳದೇಕದ ಪೂರ್ವಭಾಗದೋಳ್ |
ಸಾರಿ ಮೆರಿಪ್ಪುದಂಧ್ರದರಣೀತಳವಂದದಲಿಂದಿ ತೆಂಕಣಾ
ಧಾರಣಿಯಲ್ಲಿ ಚನ್ನಪರಿನಾಡು ನಿರಂತರ ಒಪ್ಪಿ ತೋಣುಗಾಂ||

⁵ Tāḍpatri in the Bellary district.

⁶ [ಆದರೆ ಚೋಳೋದಯಾದಿತ್ಯನೆಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಯೂ ಯಿಲ್ಲ. ಈತನು ಕವಿಯೆಂಬುದೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ
ಚೋಳವಂಶವು ಸೂರ್ಯವಂಶವೇ ಹೊರ್ತು ಚಂದ್ರವಂಶವಲ್ಲ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೊಗಳಲ್ಪಟ್ಟ ಉದಯಾದಿತ್ಯನು "ಸೋಮಾನ್ವಯಜನಿತ"
ನು. ಈತನ ತಾತ ಕವಿಗಂಗನಂತೂ, ಗಂಗಾವನಿಖಾಲಂತೂ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ.—ಹೊ. ಕೃ.]

ಚೋಳರಾದಯಾದಿತ್ಯನು “ಸ್ವತಂತ್ರರಾಜನಾಗಿದ್ದಿರಲಾರನು ; ಆವೆದೊರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಮಂತರಾಜ ನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು” ಎಂಬುದು ಕವಿಚರಿತ್ರೆ ಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. “ಸ್ವಸ್ವೋನ್ನೇಕಸಮರಸಂಘಟ್ಟಸಂಜಾತ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಸಮಾಶಂಗಿತಪಿಶಾಳವಕ್ಷಸ್ಥಳಂ ಹೃತ್ಪ್ರಿಯಪವಿತ್ರ ಭುವನತ್ರೀಣೇತ್ರ ನೌದಂಬರಾಭರಣಂ ಪಾಂಡ್ಯ ಗಜಕೇಸರಿ ಕುಲುಕಡೆಪುರವರಾಧೀಶ್ವರಂ ಅಶ್ವಮಹಾಸಿದ್ಧಿ ಸಿದ್ಧವಟದೇವವಿನ್ಯಶ್ರೀಪಾದಪದ್ಮಾರಾಧಕ ಪರಬಳ ಸಾಧಕನಾನಾದಿಸಮಸ್ತಪ್ರಶಸ್ತಿಸುತಂ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ ಭುಜಬಳವೀರನಾರಾ ಯಣ ಪ್ರತಾಪಕುಮಾರನುದಯಾದಿತ್ಯ” ನಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ “ಉದಯಾದಿತ್ಯದೇವ ಮಹಾರಾಜರು” ಎಂಬ ದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನೂ ಈತನ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ, ಈಶಾಸನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಂರಾಜನಾವನ ಹೆಸ ರನ್ನೂ ಕೊಡದೆ ಇರುವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಉದಯಾದಿತ್ಯನ ವಂಶೀಯರು ಮೊದಲುಮೊದಲು ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಳು ಕ್ಯರಿಗೆ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ ಕಡೆಕಡೆಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ ಪೆನ್ನ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ವಿಶದವಾಗುತ್ತದೆ. ಚೋಳರ ಪ್ರಬಲ್ಯವು ತಗ್ಗಿದಮೇಲೆ ಈ ವಂಶೀಯರನೇಕರು ಚಾಳುಕ್ಯರ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರು. ಚಾಳುಕ್ಯರ ಬಲವು ಕುಂದುತ್ತ ಕುಂದುತ್ತ. ಸಾಮಂತರನೇಕರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾದರು. ಹಾಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದವರಲ್ಲಿ “ಚೋಳರಾದಯಾದಿತ್ಯನೂ” ಒಬ್ಬನಾಗಿರುವುದು.

ಈ ಶಾಸನದಿಂದ ಉದಯಾದಿತ್ಯನ ಅನ್ಯಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತೇನೆ—

ಉದಯಾದಿತ್ಯನ ಅನ್ವಯ

ವೈ|| ಭುವನಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸೋಮಾನ್ವಯಜನಿತ ಮಹಾರಾಜರುತ್ತುಂಗ ಕಂಠೀ
ರವಹೀರಾಧ್ಯಾಸಿತರ್ಕ್ಯಳ್ಳಲಬರರಸುಗಳ್ಳುಂನ ಸಂದರ್ಶಿತಾಶಾ
ವಿವರಾಂತರ್ವರ್ತೀಕೇತ್ತೀಧ್ವಜರವರೊಳುದಾತ್ತ ಪ್ರತಾಪಪ್ರಭಾ
ಪ್ರವಿಧೂತಾನ್ಯಾವಲೇಪಂ ನೆಗಳ್ಳ ನವನಿಯಂ ಪಾಲಿಸಲ್ಪತ್ತಿರಾಜಂ ||

ವೈ|| ಅತ್ಯರಸಂಗಪುಟ್ಟಿದ ತನೂಭವ ನಾಹವಮಲ್ಲದೇವನಾ
ದಿತ್ಯಸಮಪ್ರತಾಪನಿಧಿ ತತ್ಪ್ರತಿ ಬಾಹಲದೇವಿ ತಾನರಂ |
ಧ[ತ್ಯ]ಸಮಾನ ತತ್ಪ್ರಿಯಸುತಂ ಕಲಿಗಂಗ ಮಹೀಭುಜಂ ಪರಾ
ಧ್ಯತ್ಯಪಿಭೇದಿ ತದ್ರಮೇಣಿ ತಾಂ ಮಹದೇವಿ ಯೆನಿಪ್ಪಳೊಪ್ಪುವಳು ||

ವೈ|| ಆಗಂಗಾವನಿಪಾಟಕಂಗೆವೆಸಕಂ ಬೆತ್ತಾ ಮಹಾದೇವಿಗಂ
ರಾಹಂ ಕೈಮಿಗೆ ಪುಟ್ಟಿದಂ ಪ್ರಭುಸುತಂ ಶ್ರೀನೋನಿದೇವಂ ಜಯೋ |
ದೈಯೋಗಂ ತೆನ್ನಿಸಕಾಂತೆ ಭೂಮಿಸುತೆಗಂ ಭೂಭಿತ್ತನೂಜಾತೆಗಂ
ಶ್ರೀಗಂ ಕಂಚಲದೇವಿ ತಾನೆ ಸಮನಾದಳು ಭಾಗ್ಯಸೌಭಾಗ್ಯದೊಳು ||

ಕಂ|| ಒದವಿದ ರಾಜ್ಯಶ್ರೀಯಿಂ ದುದಾತ್ತನೆನಿಸಿದ್ದೆ ಸೋವಿವೇವನೃಪಂಗೆ |
ಪದವಿನ ಕಂಚಲದೇವಿಗಮುದಯಿಸಿದಂ ಪ್ರಿಯಕುಮಾರನುದಯಾದಿತ್ಯಂ ||

ಉದಯಾದಿತ್ಯನ ಪ್ರತಾಪ-

ವೈ|| ಮದ[ವ*]ಧೈರಿನಿಪಾಲಿಸೈನ್ಯತಿಮಿರಪ್ರಧ್ವಂಸನಂ ಗೆಯ್ದು ಪೇ
ಚ್ಚೆಡೆ ರಾಹಂ ನಿಜಮಂಡಳಕ್ಕೇಸೆಯ ದಿಕ್ಕ ಕ್ರಾಂತಮಂ ತೆನ ತೇ |
ಜದಗುವ್ಯಿಂ ಸಮಾಪುತ್ತವೆಭ್ಯುದಯಮಾ ಕೈಕೊಂಡ ಸೈಪಿಂದವಿಂ
ತುದಯಾದಿತ್ಯಕುಮಾರನಪ್ರತಿಹತೋದಗ್ರಪ್ರತಾಪೋದಯಂ ||

ಕಂ|| ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿನಿಪತಿಬಳತಿಮಿರಾತ್ಯಯಮಂ [ಮಾ]ಳ್ವ ತೇಜದಿಂ ಸೋಮನಿಪಾ |
ಪತ್ಯನೇನಿಸಿದ ಕುಮಾರಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ತಾನೆ ನೋಳ್ವಡುದಯಾದಿತ್ಯಂ ||

ವೈ|| ಸೈರನಂ ರೂಪಿನೊ ಳಂದ್ರನಂ ವಿಭವದೊಳು ಕಾನೀನನಂ ದಾನದೊಳು
ಹರಿಯಂ ವಿಕ್ರಮಶಕ್ತಿಯೊಳು ಯವಜನಂ ಸತ್ಯೋಕ್ತಿಯೊಳ್ ತೀವ್ರಭಾ |
ಸೈರನಂ ತೇಜದೊಳಂಬುಜಪ್ರಭವನಂ ಚಾತುರ್ಯದೊಳು ಹೇಮಭೂ
ಧರಮಂ ಧೈರ್ಯದೊಳೆಯ್ದ ವೋಲ್ವನುದಯಾದಿತ್ಯೋರ್ವರಾವಲ್ಲ ಭೆ ||

ಕಂ|| ಉದಯಾದಿತ್ಯಕುಮಾರಂ ಕದನದೊಳಿರಿದಾದೆ ಮದವದಿಹಿತಮೇಭೈ |
ತ್ರುದತಿಯೆರ ವದನವನಜಕ್ಕದವಕಲಂ ಮೊಡುವಂದವಿದು ಬಸವಂದ ||

ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ಮತ್ತು ಮಧುರ ; ಕ್ರಿ-ಶ- ೧೪೧೦.

ಕಮಲಾಪುರಕ್ಕೂ ಹಂಪೆಗೂ ಮಧ್ಯವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿರುವ ಕೃಷ್ಣದೇವರ ಗುಡಿಯ ಸಮೀಪದ ಒಂದು ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ¹ಶಿಲಾಶಾಸನವೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ದೇವರಾಯನ ಸಚಿವನಾಗಿದ್ದ ²ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನು ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರದ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿರುವ ನಾಲ್ಕನೆಯವರ್ತದ ತಂಕಣದೇವಿಯ ಗುಹೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಶಕ- ೧೩೩೦ ನೆಯ ವಿರೋಧಿ ಸಂವತ್ಸರದ ಫಾಲ್ಗುಣ ಪ್ರಥಮನಾಸರ ಗುರುವಾರದಂದು “ ಸಮಸ್ತೋತ್ತಮ ಮುಣ್ಮೈ ಪೊಣ್ಮೈರೆ ಮಹಾಗಣನಾಥನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಂ ” ಮಾಡಿದನೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

“ ಕವಿಂದ್ರಾಭರಣಮಧುರ ” ನು “ ಪಿಂಗದೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಶಚಿವಂಗಾಚಂದ್ರಾರ್ಕಮೊದವಿದಾಯುಂ ಶ್ರೀಯುಂ | ಸಂಗತಿವಡೆದಿರೆ ಬರೆದಂ ಮಂಗಳಮಂ ” ಎಂದು ಶಾಸನಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಶಾಸನಕೃತಿಪತಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ, ಕೃತಿಕರ್ತನಾದ ಮಧುರ ಇವರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವುದೇ ನಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತಕರ್ತವ್ಯವು.

ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ³, ಒಬ್ಬ ಮಧುರನು ಧರ್ಮನಾಥಪುರಾಣ, ಗುಮ್ಮಟಾಷ್ಟಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಕವಿಚರಿತ್ರೆಕಾರರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. “ ಇವನು ಜೈನಮತದವನು ; ವಾಚಿವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು ; ಭಾರದ್ವಾಜಗೋತ್ರದವನು ; ಇವನ ತಂದೆ ವಿಷ್ಣು ; ತಾಯಿ ನಾಗಾಂಬಿಕೆ ; ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಸುತ ಹರಿಹರರಾಯನ ಪ್ರಧಾನನಾದ ಮುದ್ದದಂಡೇಶ್ವರನು ಇವನ ಪೂರ್ವಕನು ; ‘ ಭೂನಾಥಾಸ್ಥಾನಚೂಡಾಮಣಿ ಮಧುರಕವಿಂದ್ರಂ ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಇವನು ಹರಿಹರನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಈತನಿಗೆ ಕಲಾವಿಲಾಸ, ಕವಿರಾಜಕಲಾವಿಲಾಸ, ಕವಿನಾಥನ, ಮಧುರ, ಮಾಧವ, ಸರಸಕವಿರಸಾಲವಸಂತ ಭಾರತೀಮಾನಸಕೇಳರಾಜಹಂಸ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಸಮುದಯ, ಸುಮನಸ್ಯಂ ಚರಚಂಚರೀಕ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದಂತೆಯೂ ” ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಶಾಸನದಿಂದ ‘ ಕವಿಂದ್ರಾಭರಣ ಮಧುರ ’ ನಿಗೆ ದೇವರಾಯನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನು ‘ ಸುಕ್ಷೇತ್ರ ಹಸ್ತೃಶ್ವಭೂಪಾಧಿಗಳಂ ’ ಕೊಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ಬಹು ಅಕ್ಕಾಣಿಯಿಂದ ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

ಹರಿಹರರಾಯನ ಪ್ರಧಾನ ಮುದ್ದದಂಡೇಶನಿಂದ ಪೋಷಿತನಾದ ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯ ಮಧುರನಿಗೂ, ದೇವರಾಯನ ಪ್ರಧಾನನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನಿಂದ ಪೋಷಿತನಾದ ಈ ಶಾಸನದ ಮಧುರನಿಗೂ ಏನು ಸಂಬಂಧವುಂಟೆಂದು ವಾಚಕರು ಕೇಳಬಹುದು. ಈ ಶಾಸನಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧುರನು ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಬರೆದುಕೊಂಡಿರುವನು :—

ವೈ || ಗಣಿದಂಗೊಳ್ವಡೆ ಮಿಕ್ಕನಕ್ಕರದ ಮಾತಂತಿಕ್ಕೈ ತನ್ನಾಣೆ ಗೋ
ಸಣೆ ಸಲ್ಲಂ ಸುಕವಿಂದ್ರವೈಂದಸಚೆಯೋಳ್ ತಾನೆಂದೊಡಮಂಮ ಧಾ |
ರಿಣೆಯೋಳ್ವೆಲ್ಲಾ ಪಿಯಾಜಡಾ ಮಧುರನಂ ನಿರ್ನೀತಕರ್ತಾಟಲ
ಕ್ಷಣಭಾಷಾಕವಿರಾಜನಂ ಪ್ರವಿಲಸದ್ವಾಣೀಮುಖಾಂಭೋಜನಂ ||

ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯ ಮಧುರನು ತನ್ನ ಕವಿತಾಚಾತುರಿಯನ್ನೂ ಗುಣಾದಿಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿರುವನು :—

ವೈ || ಗಣಿದಂಗೊಳ್ವಡೆ ಮಿಕ್ಕನಕ್ಕರದ ಮಾತಂತಿಕ್ಕೈ ತನ್ನಾಣೆ ಗೋ
ಸಣೆ ಸಲ್ಲಂ ಸುಕವಿಂದ್ರವೈಂದಸಚೆಯೋಳ್ ತಾನೆಂದೊಡಮಂಮ ಧಾ |
ರಿಣೆಯೋಳ್ವೆಲ್ಲಾ ಪಿಯಾ ಜಡಾ ಮಧುರನಂ ನಿರ್ನೀತಕರ್ತಾಟಲ
ಕ್ಷಣಭಾಷಾಕವಿರಾಜನಂ ಪ್ರವಿಲಸದ್ವಾಣೀಮುಖಾಂಭೋಜನಂ ||

ಈ ವೃತ್ತವನ್ನು ಕವಿಚರಿತ್ರೆಕಾರರು ಉದಹರಿಸಿರುವರು. ಪಾಠಕರು ಈ ಎರಡು ವೃತ್ತಗಳನ್ನೂ ಕೊಂಚ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದಲೇ ಆದರೆ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದಿರು. ವೃತ್ತಗಳ ನಾಲ್ಕನೇಪಾದ ಹೊರತು ಮಿಕ್ಕವುಗಳು ಎರಡರಲ್ಲೂ ಒಂದೇ- ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯಪ್ರಕಾರ :

“ ನಿರ್ನೀತಕರ್ತಾಟಲ

ಕ್ಷಣಭಾಷಾಕವಿರಾಜನಂ ಪ್ರವಿಲಸದ್ವಾಣೀಮುಖಾಂಭೋಜನಂ ” || ಎಂಬುದು.

ಶಾಸನಪಾಠದಪ್ರಕಾರ :

“ ನಿರ್ನೀತಕರ್ತಾಟಲ-

¹ Madras Epigraphical collection for 1889, No. 38.

² ಈ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನು ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಕಡೆ ಅದ್ವೈತಾಚಾರ್ಯನಾದ ಮಧವಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಒಂಭೂವಾಗಿದ್ದನು.

³ Vol. I, page, 346

⁴ Ibid., page, 347.

¹ ಹ್ರೋಣಪಾದಸರೋಜನಂ ಪ್ರವಿಲಸದ್ಧಾತ್ರೀಮುಖಾಂಭೋಜನಂ ||²

ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲನೇಪಾಠದಲ್ಲಿ ಮಧುರನು ತನ್ನ ಕವಿತಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ' ಕರ್ಣಾಟಲಕ್ಷಣಭಾಷಾಕವಿ ರಾಜನಂ ಪ್ರವಿಲಸದ್ಧಾತ್ರೀಮುಖಾಂಭೋಜನಂ ' ಎಂಬದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಎರಡನೆಯ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಅದೇ ರೀತಿ ತನ್ನ ಗುಣಾದಿಗಳನ್ನು ಕವಿತಾಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ಪ್ರೋಫೆಸನು ಪ್ರಧಾನ ಲಕ್ಷ್ಯಧರನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ' ಲಕ್ಷ್ಯಣಪಾದಸರೋಜನಂ ಪ್ರವಿಲಸದ್ಧಾತ್ರೀಮುಖಾಂಭೋಜನಂ ' ಎಂಬದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವನು. ಆದುದರಿಂದ ' ಕರ್ಣಾಟಲಕ್ಷಣಭಾಷಾಕವಿರಾಜನಂ ' ' ನಿರ್ನಿತಕರ್ಣಾಟಲಕ್ಷ್ಯಣಪಾದಸರೋಜನಂ ' ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ. ಮಧುರನು ಮುದ್ದೆ ದಂಡೇಶನ ಪ್ರೋಫೆಸರ್ಗೆ ಸೇರಿದ್ದು ದುಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಲಕ್ಷ್ಯಧರನ ಉದಾರಾಶ್ರಯಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರ ನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ' ಭೂನಾಥಾಸ್ಥಾನಚೂಡಾಮಣಿ ಮಧುರಕವೀಂದ್ರಂ ' ಎಂಬದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದೇವರಾಯನ ವಂಶಾವಳಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ :

ವೈ || ಆ ಭೂಮೀಪಾಲಪುಣ್ಯಾಂಕುರಮದು ಪುರುಷಾಕಾರದಿಂ ಪುಟ್ಟಿದಂತಾ
ಶಾಭಾಗಪ್ರಸ್ಫುರತ್ತಾವನಯಕನಶನಿಪ್ರಾಧಬಾಹುಪು)ತಾಪಂ |
ಸೌಭಾಗ್ಯಶ್ರೀನಿವಾಸಂ ಜನಿಯಿಸಿ ಸಕಲಕ್ಷತ್ರಚೂಡಾಧಿರೂಢಾ
ಜ್ಞಾ ಭಾರಂ ಸಾರ್ವಭೌಮೋನ್ನತಿಯೊಳಗಿದಂ ದೇವರಾಜಾವನೀಂದ್ರಂ ||

ವೈ || ಸಲಿನಾನಾಸಸ್ಯಸಂಪತ್ತಿಯನೊದಿಸಿ ಸಂತುಷ್ಟಿಯೆಂ ದಾನಧಾರಾ
ಜಲದಿಂ ಸಂತಾಪಮಂ ತಳ್ಳಿಸಿ ವಿತತಸಿತಚ್ಚತ್ರಸುಚಾಪ್ಯಯೆಗೊಯ್ದು ||
ಜ್ವಲಿಪಾಜ್ಞಾದಾನದಿಂದಂ ನಿಯಮಿಸಿ ನಿಜದೊಸ್ತಂಭದೊಳ್ಳೆಟ್ಟಿ ಗೋಮಂ
ಡಲಮಂ ಸತ್ಕೀರ್ತ್ತಿದುಗ್ಧಂ ಗೌದನಕುಕೆಯಿಂ ದೇವರಾಜಾವನೀಂದ್ರಂ ||

ಎಂದನೇಕವಿಧವಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಮಧುರನು ದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದನೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ² ಈ ಕವಿಯ ' ಸಮಾಸಪ್ರಾಸದೇಶಿಸರಣಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥೋಪಮಾಚಾತುರ್ಯ ಮಾಧುರ್ಯ 'ದ ವಿಚಾರ ವಾಗಿ ನಾವಿಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು ಅನುಚಿತ.

ಮಧುರನ ಗ್ರಂಥಗಳು ನಮಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಈಶಾಸನವೇ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಕೃತಿಯಂತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಉಂಟು. ಲಕ್ಷ್ಯಧರನ ವಿಚಾರವನ್ನು ವಿತರಿಸುವಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಶಾಸನಭಾಗಗಳನ್ನೇ ಉದಾಹರಿಸುವೆನು. ಆಗ ಪಾಠಕರೇ " ಕವಿಮಧುರನ ಮಾತುಗಳೇಂ ಸವಿಯೋ " ಎಂದು ಹೇಳದಿರರು.

ಲಕ್ಷ್ಯಧರನು ದೇವರಾಯನ ಮಹಾಪ್ರಧಾನನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಮಧುರನು ಇವನನ್ನು " ಸತ್ಯವೀಂದ್ರ " " ಕವಿತಾಕಲ್ಪವಲ್ಲಿವಿತಾನ " " ಕವಿರಾಜಲಕ್ಷ್ಯಣ " " ಕವಿತಾಲಕ್ಷ್ಯಧರ " ಎಂದು ಅನೇಕಬಗೆಯಾಗಿ ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಯಧರನು ವಿವ್ಯಾಪ್ತಪಾತಿಯಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ವಿಬುಧರಿಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತನಾಗಿದ್ದು ದು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ತಾನೇ ಒಬ್ಬ ಮಹಾಕವಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವನು ಯಾವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವನೋ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೆಳಗೆ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಡುವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ' ಸಾರಶ್ರೀನೀತಿವಾಕ್ಯವೃತ್ತಸರಿಸರದೊಳ್ಳುಟ್ಟಿ ' ಎಂಬ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವ ' ನೀತಿವಾಕ್ಯವೃತ್ತ ' ' ಆನಂದರಾಮಾಯಣ ' ' ಕೃಷ್ಣಾಶೀಲಾ ' ಮೊದಲಾದುವು ಲಕ್ಷ್ಯಧರಕೃತಗ್ರಂಥಗಳೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು.

ವಿಜಯನಗರದ ಆರೆಸರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಾದರಸಸಾಯಣರೆಂಬ ಪ್ರಧಾನರು ಇಬ್ಬರಿದ್ದರು. ಯಿವರೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾದ ವೇದಭಾಷ್ಯಾಧಿಪ್ತದ್ರಂಥಪ್ರವರ್ತಕರಾಗಿ ಹೆಸರುವಾಸದ ಸಾಯಣಮಾಧವರೆಂಬವರು. ಇವರಿಗೆ ಸಿಂಗಲಿ ಎಂಬೊಬ್ಬ ತಂಗಿಯಿದ್ದಳು.

ವೈ || ಆತರುಣೀಶಿತಾಮಣಿಗೆ ವೆಲ್ಲ ಭನಾರನೆ ವಿಷ್ಣು ವೈದ್ಯವಿ
ಖ್ಯಾತಸವಿತ್ರಗೋತ್ರದೊಳು ಗೋಸನೆ ವೆತ್ತೊಗೆದಂ ಜಗಜ್ಜನ |
ಪ್ರೀತಿಕರಂ ಗುಣಾಕರನಲಂಕೃತಭೂಭುವನಂ ಬುಧಾಳಿಲಿ
ಲಾತಿಸಯ್ಯಕತಾಮರಸನೆಂದೆನೆ ರಾಮರಸಂ ಧರಿತ್ರಿಯೊಳು ||

¹ [ಇಲ್ಲಿ ' ಹ್ರೋಣಪಾದಸರೋಜನಂ ' ಎಂಬುದು ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ' ಹ್ರೋಣಪಾದ್ಯಕಸರೋಜನಂ ' ಎಂದು ತಿದ್ದುಬಿಡಿಕಾಡಿತು. — ಹೊ. ಕೃ.]

² *Lives of Kannada Poets*, Vol. I, pages, 346-351 and Vol. II, page, 204.

ಈ ರಾಮರಸನಿಗೆ :

ವೈ॥ ಅನಿಮಿಷನಂದನಕ್ಕಮರಭೂರುಹಪಂಚಕವಿಶೃಂಗಂ ನೆ
ಟ್ಟನೆ ಮುಖಪಂಚಕಂ ನೃನಯಾಭಿಮತಕ್ಕಮದ್ವಂಗಪಂಚಕಂ |
ಜನಿಯಿಸಿ ಲೋಕರೂಢಿ ವಡದಂತೆ ಸಮಸ್ತಜನಂ ಮನಂಗೊಳ
ಲ್ಪನಿಸಿದುದಾ ಗುಣೈಕನಿಧಿ ರಾಮರಸಂಗೆ ತನೂಜಪಂಚಕಂ ||

ಕಂ॥ ಕ್ರಮದಿಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ಚೆನ್ನ ಮಂತ್ರಿ ಬುಕ್ಕಂಣ ಮಾಧವಂ ಪೆರ್ಗಡೆಯೆಂ |
ದಮದಿರೆ ನಾಮಂ ನೆಗಳ್ ರೆ ಸಮನಿಸಿ ಸಿಂಗಾಂಬಿಕಾಪವಿತೋದರದೊಳು ||

ಕಂ॥ ಆ ಮೆಣೆವೈವರೊಳಾಂತಂ ಶ್ರೀಮದ್ಭೀಮಪ್ರತಾಪನಜ್ಜನಕೇರ್ತ್ತಿ |
ಪ್ರೇಮಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನೆನ[ಲಿ] ಮಹಿಯೊಳ್ಳಮೈಸಂಭವಪ್ರಾಭವಮಂ ||

ಕಂ॥ ಕಂನಡಿಕುಲಕೆ ರಂನದೆ ಕಂನಡಿಯೆನೆ ವಿಶ್ವವಿದಿತವೈತ್ತಿಶ್ರೀಸಂ |
ಪಂನಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರದೇವಂ ನಿಮ್ಮಲನಾಗಿ ನೆಗಳ್ಳನೊಳಗಂ ಪೊಣಗಂ ||

ವೈ॥ ಶ್ರೀರಾಮಂ ತಂದೆ ದೇವೋತ್ತಮ ದೆಶರಥರಾಮಂ ಮನೋದೈವಮಾನಂ
ದಾರಾಮಂ ರೂಢಿವೆತ್ತಗ್ಗದೆ ಕುಲಗುರುವೆಂದೆಂತೆ ಪೊಷಿಸ್ಪದೇನಿಂ |
ನಾಗಂ ಸಿಂಗಾಂಬಿಕಾಮಂಗಳಜತರಸುಧಾವಾರ್ಧಿಸಂಜಾತನಂ ತಾ
ನಾರಾಮಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಮಾತ್ಯನೆ ಸಕಲಜಗಜ್ಜಾತಚೇತೋಭಿರಾಮಂ ||

ಸಿಂಗಾಂಬಿಕೆಯು ತನ್ನ ಮಗುವಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹಾಕಿಹೆಯುತ್ತಿದ್ದಳೆಂಬುದನ್ನು ಮಧುರನಿಂದ ಕೇಳಿ :

ವೈ॥ ಕೆಣೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸು ಭಾವಿಯಂ ಸೆವೆಸು ದೇವಾಗಾರಮಂ ಮಾಡಿಸೆ
ಜೆಣೆಯೊಳ್ಳಿದನಾಥರಂ ಬಿಡಿಸು ಮಿತ್ರಗಿಂಬುಕೆಯಿ ನಂಬಿದೆ |
ಗ್ಗಣಿವೆಟ್ಟುಗಿರು ಶಿಷ್ಯರಂ ಪೊರೆ ಯೆನುತ್ತಿಂತೆಲ್ಲವಂ ಪಿಂದೆ ತಾಂ
ಯೆಣಿದಳುಲೆಣಿವೆಂದು ತೊಟ್ಟು ಕಿವಿಯೋಳ್ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಾಮಾತ್ಯನ ||

ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನಿಗೆ ದೇವಕಿ, ಸೋಮಲೆ ಎಂಬಿಬ್ಬರು ಹೆಂಡಿರಿದ್ದರು. ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ. ಈ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಕವಿಯು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಯಿದ್ದಾನೆ :

ಕಂ॥ ಕಯ್ಯೆಂದೊಡೆ ಮಂದಾರದ ಕಯ್ಯಂ ಮಂತ್ರೀಂದ್ರ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಂಕನ ಕಯ್ಯಂ |
ಕಯ್ಯಲ್ಲದಳು ಮನುಜರ ಕಯ್ಯಂಬುವು ಮುಳುಕೈಗಳೇತು ಕೈಗಳೆ ||

ಕಂ॥ ಮಾತನೊ ದೇವರಾಯಂಗಾತಂ ಸನ್ಮಂತ್ರಿಯೆನಿಸಿ ನೆಗಳ್ಳರೆ ವಿಬುಧ |
ಪ್ರೀತಿ ಮಿಗೆ ನಿಖಿಳವಿದ್ಯಾನೀತಿಗೆ ಗುರುವೆಂದಿರ್ಪರೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಂ ||

ವೈ॥ ಸುಮನೋವಿನ್ಯಾಸದಿಂ ವಿಶ್ರುತವಿಬುಧಜನಾನೊನಸನ್ನಾನದಾನ
ಕ್ರಮದಿಂದ್ಲಿ ರಾಮಚಂದ್ರಾತ್ಮಜ ಸಚಿವಶಿರೋರತ್ನ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಂಗಾ |
ಸರ್ವಪುಣ್ಯವಾಂಛುಣಿ ಕೇಳೊಡೆ ಬಿಡು ಪೊಸತೊಂ ಪೋಗಿಯುಂ ಬುದು ಕಲ್ಪ
ದ್ರುಮವೊಂದಂ ಪೇಳ್ವೆ ಮತ್ತುಳ್ಳದೆ ನುಡಿ ಜಗತೀಚಕದೋಳ್ ಸತ್ಯವೀಂದ್ರಾ ||

ವೈ॥ ಪುಸಿದಾನರ್ಜಿಸುವರ್ಥವೇಂ ಮುನಿದಕಯ್ಯೊಳ್ಳೆಲೇ ವಂದಿ ವಾ
ದಿಸದಿರ್ವಂಕವಿಕುಡ್ಡಿಯೊಳ್ಳುಭವದೊಳ್ಳುಖ್ಯಾತಿಯೊಳ್ಳುತಿಯೋ |
ಳ್ಳ ಸದೊಳ್ಳಾಣೈಯೊಳ್ಳತೃದಾರಗುಣದೊಳ್ಳಾಂಬಿಯೊಳ್ಳದೊಳ್ಳಾತ್ಮು ಲ
ಕ್ಷ್ಮಿಸೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನಲ್ಲದೊಂಟಿ ಸಭೆಯೋಳ್ ಶಿರದೇವರಾಜೇಂದ್ರನಾ ||

ವೈ॥ ಧರಣೀಚಕ್ರಂ ಮನಂಗೊಳ್ಳುದಯಮುರುತಮಸೋಮವಲಾಡುವಾತ್ಮಾ
ಚರಣಂ ಸನ್ಮಾರ್ಗಮುದ್ಯೋತಿಸುವ ರುಚಿಸಿದಾಲೋಕಮುರ್ವ್ಯೇಶ್ವ ತೇಜ |
ಸ್ಫುರಣಂ ನಿತ್ಯಾನುರಾಗಕ್ಕೆಡೆಗುಡಲೆಸೇವಿ ವೇಮೈಯಿಂ ದೇವಭೂಭೈ
ದ್ವರಪಾದಾಸಂನ ನೇನುಂನತಿವಡೆದನೊ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಾಮಾತ್ಯಮಿತ್ರಂ ||

ವೈ|| ಪೂವಿನ ಬಿಲ್ಲುನೇಟಿಸುವೆ ಬಂಡೆ ಬಸಂತನನಾಸೆಮಾಡುವಿಂ
ಮಾವಿನರಲ್ಲಳಂ ಬನಸಗೆಯ್ಯಳದಿಂಗಳ ಪಂಗುಗೊಳ್ವ ಬ |
ಲೈವುದೆನುತ್ತ ಚಿತ್ತಭವನಾವನ ಮೆಯ್ಯಳಗೊಂಡು ಕಂಡ ಕಾಂ
ತಾವಳಯಂ ಮರಳ್ವ ವನನಲೊಬಗೊಂತುಟೊ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಂಕನಾ ||

ಕಂ|| ನೆಲದೊಳ್ವತ್ತಿಹಿತರಾನೆಂದುಲಿವರ ನಾಲಿಗೆಯನಲುಗಲಿಯ್ಯದ ಬಲು ಸಂ |
ಕಲಿಯಾದುದು ಮುಂಕೀತ್ತಿಯ ಕಲಿ ಮೂಜಗವಟಿಯ ಮಂತ್ರಿಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನಾ ||

ವೈ|| ಗಣನಾಮಾತ್ರಮೆ ದೇವರಾಯನರನಾಥಾಸ್ಮಾನದೊಳ್ವಾನವಾ
ಗ್ರಣಿಗಳ್ಳೈತ ವಿಚಾರಿಪಾಗಳುಸಧಾಸಂಕುದ್ಧಿಯಿಂ ಬುದ್ಧಿಯಿಂ |
ಗುಣದಿಂ ಗೌರವದಿಂ [ಪೊ]ದಳ್ಳೆ ಸವೆ ಮುದ್ರಾಮಾತ್ಮಯೋಗಂಧರಾ
ಯಣಚಾಣಾಕೃಸುಮಂತ್ರರೋಳ್ವ ರೆಗೆ ವಂದಂ ಮಂತ್ರಿಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಂ ||

ವೈ|| ಸಾರಶ್ರೀನೀತಿವಾಕ್ಯಾಮೃತಪರಿಸರದೊಳ್ವಟ್ಟಿ ಮೆಯ್ಯುಂದದಾನಂ
ದಾರಾಮಾಸಂನರಾಮಾಯಣದೊಳ್ವಮದ್ದು ತಳ್ವಾವಗಂ ಕೃಷ್ಣ ಶಿಲಾ |
ಧಾರಂ ತಾನಾಗಿ ನಾನಾಫಲಮನಿಳಗೆ ಬೀಜಿತ್ತು ಸಂಸಾರಸಾಖ್ಯಾ
ಕಾರಂ ಸನ್ಮಂತ್ರಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನುರುಕವಿತಾಕಲ್ಪವಲ್ಲಿವಿತಾನಂ ||

ವೈ|| ಪದವಿಂದಂ ಕವಿರಾಜಲಕ್ಷ್ಮಣ ಕಾವ್ಯಾಲಾಪಮಂ ಕೂರ್ತು ಕೇ
ಳದೆ ಮುಂಪೊದರೆ ಪಾದ ವೊ[ಂ]ಮೆ ಕಿವಿಗೊಟ್ಟಿತ್ತಾನುಮಾರ್ಯದು ಸಂ |
ಮದದಿಂ ಸೈತಿರದೊರು ದೊತಿಯರಮಾತಂ ವಿನಾಟಿ ಕಣ್ಗೊಂಡು ನೋ
ಡಿದ ಪೆಣ್ಣುಳ್ಳುದಿದ್ದ ಪೂಗಣೆಯ ಪುಂಣಿಂದಂಣಿ ಪುಯ್ಯಲ್ವ ರೇ ||

ವೈ|| ಗುರುದೈವಂ ಮೆಚ್ಚೆನಿಚ್ಚಂ ಬಗೆದಣಿನ ಮನೋಭಕ್ತಿ ವಿದ್ವಜ್ಜನಂ ಬಾ
ಪುರ ಬಾಪಂದೆತ್ತಿ ಕೊಂಡಾಡುವ ವಿವಿಧಕಳಾಪ್ರಾಡಿ ವಂದಿವ್ರಜಂ ಕಂ |
ಡಿರದಿಪ್ರಾರ್ಥಂಗಳಂ ಕೊಂಡಡರೆ ಪೊಗಳ್ವ ವಿಶ್ರಾಣನಂ ವಿಶ್ವ[ವಂದ್ಯಂ]
ಚರಿತಂ ತಾನಾಗಲೇನುನ್ನು ತಿವಡೆದನೊ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಾಮಾತ್ಮವಯ್ಯಂ ||

ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನ ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯ ದುರಂಧರತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮಧುರನು ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರು
ವನು- ಒಮ್ಮೆ ಕೆಲವರು ಘಾತುಕರು ದೇವರಾಯ ಮಹಾರಾಯನನ್ನು ಕೊಲ್ಲ ಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಚನ್ನಾಗಿಮಸೆದ
ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಕೈಬಿಡಿದು ರಾಜದ್ವಾರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು- ಈ ಸಂಚನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನು ತಿಳಿದು ಶತ್ರುಬಲ
ವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ “ತನ್ನ ಪತಿಕಾರ್ಯಮೆ ಕಾರ್ಯಮೆನುತ್ತ” ಮಹಾಸಾಹಸದಿಂದ ವಂಚಕರನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ತನ್ನ
ಡೆಯನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದನಂತೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನ ವಿಷಯವಾದೀ ಕಡೆನುಡಿಗಳನ್ನು ಮಧುರನ ಸವಿನುಡಿಗಳಿಂದಲೇ ಮುಗಿಸುವೆನು.

ವೈ|| ಪೊಗಳಲೊಬ್ಬಂಬುಳಿಯೊದೆ ಪೆಂಪಿನ ಯಶೋಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಂ ಬಲ್ಲವ
ಬ್ಬುಗೆಗೊಳ್ಳಂಪಿನ ಸೊಂಪುನೆತ್ತ ಕವಿತಾಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಂ ರಾಜನೀ |
ತಿಗೆ ನೇಪರ್ವದ ಮಹಾಪ್ರಧಾನಪದವೀಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಂ ಧಾತ್ರಿಯೋಳ್
ನೆಗಳ್ಳಂ ನಿರ್ಮಲರಾಮಚಂದ್ರತನಯಂ ಸನ್ಮಂತ್ರಿಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಂ ||

ಪರಿಶಿಷ್ಟ I.

ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ

ಕರ್ಣಪೂರೈ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೦) ‘ಚೇತೋಹರಮೆಂಬಿನಮಿಸೆವೆ ಮಾಳವೀಮಾಧವೆ,’ ಕೇಶಿರಾಜನ (ಕ್ರಿ.ಶ.
೧೦೬೦) ‘ಶ್ರೀಚಿತ್ರಮಾಲೆಯಂತೆ ಸುಭದ್ರಾಹರಣಂ, ಪ್ರಬೋಧಚಂದ್ರಂ’ ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಾಟಕಗಳಾಗಿರಬೇಕೆಂದು
ಕವಿಚರಿತ್ರೆಕಾರರು ಬರೆದಿರುವರು.¹ ಕಾರಣಗಳಿಲ್ಲದೆ ಕವಿಚರಿತ್ರೆಕಾರರು ಹೀಗೆ ವ್ರಾಹಿಸಿರಲಾರರು- ಆದರೆ ಅವೆ
ರು ಯಾವ ಕಾರಣಗಳನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ.

¹ Lives of Kannada Poets, Vol. I, ಅವತರಣಿಕೆ, page 10.

ರನ್ನನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೯೩) ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿನ 'ಅಬುತ್ತುಂಬುಡ ತನ್ನಂ (ಪಾಂಚಾಲಿ) ನಗುತ್ತಂ ಪೋಪಂತೆ ಸಂತೋಷಮಂ ಮಾಡಿಸಿದೆ' ವಿದೋಷಕನನ್ನೂ¹, 'ಪ್ರಸ್ತಾವ' 'ಕಂಚುಕ' ಎಂಬ ಪಲವು ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ², ನಾಗಚಂದ್ರನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೫) ರಾಮಚಂದ್ರಪುರಾಣದ

'ಶ್ರೀಕೇಳಿನಿಲಯಂ ನಿಜಾಂಸ್ಪ್ರಿಕಮಲಂ ವಿದ್ಯಾನಟೀನಾಟ್ಯವೇ
ದೀಕಲ್ಪಂ ಮುಖಚಂದ್ರಬಿಂಬಮಖಿಲೇಂದ್ರೋತ್ತಂಸಮಾಣಕೃದೀ |
ಪಾಕೀಣಂ ಹರಿಪಿತಪೂರ್ವಮನಿಸಂ ಪೂಜಾರ್ಹನಾರ್ಹಂತ್ಯಲ
ಪ್ರೋಕ್ತಾಂತಂ ಮುನಿಸುವ್ರತಂ ನಮಗೆ ಮಾಚ್ಚಿಪ್ಪಾರ್ಥಸಂಸಿದ್ಧಿಯಂ ||'

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವನ್ನೂ, ರುದ್ರಭಟ್ಟನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೦) ಜಗನ್ನಾಥವಿಜಯದ

'ಶ್ರೀರಾಮಾನಟ ಕಾಸ್ತುಭದ್ಯುತಿಕಿರತ್ನಪುಂಜಲಿಹೇವ
ಹೋರಂಗಸ್ಥಿತಯಾದ ಪಾದನಖರೋಚಿರ್ಗಂಗೆ ಪೃಥ್ವೀಶಕೋ |
ಟೀರವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸಂದ ಚಕ್ರವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರಧವಂತಮಂ ಗೆಲ್ಲ ಭೂ
ಭಾರಚ್ಛೇದವಿನೋದಿ ಕೃಷ್ಣ ನಮಗೀಗಾನಂದಸಂದೋಹಮಂ ||'

ಎಂಬ ಅದಿ ಶ್ಲೋಕವನ್ನೂ, ಕವಿಕಾಮದೇವನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೦) ಕೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರದ ಮೂರನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿನ

'ಕಂ|| ನವರಸಭೇದಮಂ ಭಾವವಿಧಾನಮನುಷ್ಯಯೇ ಪೇಷ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಂದಿತ್ತಲ್ |
ಕವಿಮುಖ್ಯರಾಗಿ ನಾಯಕ ವಿವರಣೆಯಂ ನಾಯಿಕಾವಿಕಲ್ಪಾಂತರಮಂ ||

ಚತುರ್ಥಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿನ

'ಕಂ|| ನೆಣೆಯಿ ರಸಭಾವವಿಧಿಯಂ ನೆಣೆನಾಯಕನಾಯಿಕಾಪರಿಚ್ಛೇದನಿಂಬಾ |
ಗಲುಪಿದೆ ನಿತ್ತಲ್ ತಾಯಿಸಂದಲುಪಿದೆವೆ ಸುಖಸುಖವಿಕಲ್ಪಾಂತರಮಂ ||

ಎಂಬ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಮಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಜುನನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೫) ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವದೊಳಗಿನ

"ಬರೆಯಲ್ಪಾರದು ಬರ್ಚಿಸಲ್ಕುರಿದು ನೋಡಲಡ್ಡದೊಡ್ಡೈಸಲ
ಚ್ಚೇರಿ ಭೂಮಂಡಲಮಧ್ಯದಿಂದೊಡೆದು ಮೂಡಿತ್ತಂಬಿನಂ ಚೆಲ್ವನಾಂ |
ಕರುಮಾಡಂ ನವಭೂಮಿಕಾಪ್ರಕಟಿತಂ ವಿಷ್ಣುಭವಿಸತ್ತಾರಬಂ
ಧುರಸಂಧಿಪ್ರತಿಭಾಸಿ ನಾಟಕದ ಪಾಂಗಿಂ ಚೂಳಕಂ ಲಾಳಕಂ || "

ಎಂಬ ನೃತ್ಯವನ್ನೂ, ಭೀಮಕವಿಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೬೯) ಬಸವಪುರಾಣದ

'ಸಕಲಭಕ್ತಾಸ್ಥಾನದೊಳ್ಳೋಳಕೆಗಳೊಗ್ಗಿನ ಮೇಳವದ ನಾ
ಟಕದ ಪಾತ್ರದ ಪೇರಣೆಯ ಜೋಳಗಳ ಜೋಕೆಗಳ |
ಪ್ರಕಟವೆಸೆಯಲ್ವೀಣಾವೀಣಾನಿಕರನಾದಮೊರೆಯ ಶೋಭಾ
ಪ್ಪೈಕ ವೊದರುತಿರೆ ಚಾಂಗು ಭಲರಂಬಾರವಂಗಳೊಳು ||'

ಎಂಬ ಪದ್ಯವನ್ನೂ³, ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಯ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦೦) ವಿನೋಕಚಿಂತಾಮಣಿಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿನ

"ಬಳಕ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದಿನದಿನಕಭಿನಯಿಸಲ್ಪಕ್ಕ, ರಸ ಭಾವ ಸಂವಿಧಾನ ಆಶ್ರಯಂಗಳೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧ
ಪುಬಂಧಾಂಶಂಗಳಂ, ಮುಖದೃಷ್ಟಿ ಸ್ವಪಾದಂಗಳಭಿನಯಿಸ ಲಕ್ಷಣಂ ತಪ್ಪದೆ, ಮೇಲೆ ಮುಖರಸವೇ ಹಾವ, ನೇತ್ರ
ಸ್ಪಂದವೇ ಭಾವ, ಪದನ್ಯಾಸವೇ ವಿಲಾಸ, ಭೋವಿಹೇಷಣವೇ ವಿಭ್ರಮನೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧೋಪಮಂ ಮೈವೆತ್ತು, ಶುದ್ಧ
ವೇಶಿಯವೆಂಬ ದ್ವಯಮಾ ವಿವರಗೊಂಡು, ತಾಂಡವ ನಾಟ್ಯ ನೃತ್ಯ ಲಾಸ್ಯ ಗುಂಡಿಲ ಪೆಕ್ಕಣ ಲಚ್ಚಣ ಅಪರಿಪಾತ್ರ

¹ ಗದಾಯುದ್ಧ, ದ್ವಿತೀಯಾಶ್ವಾಸ, ಪುಟ 23-24.

² ಗದಾಯುದ್ಧ, ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸ, ಪುಟ 13.

³ ಬಸವಪುರಾಣ, ಸಂಧಿ 4, ಪದ್ಯ 7.

ಸುಪಾತ್ರ ಸರ್ವತೋಭದ್ರವೆಂಬ ದಶವಿಧಪಾತ್ರಗಳಂ ಬೀರಿ, ಲಯಗಾನಾಭಿನಯಸಾಲಂಕಾರಭಾವಸಾಮರಸ್ಯವಂ ತೋರಿ, ಶ್ರುತಿನಯನಹೃದಯಾಕರ್ಷಣವಂಗೈವ ನರ್ತಕನರ್ತಕಿಯಿರಿದುಪಾಸಿತರಾಗಿ, . . . ” ಎಂಬ ಭಾಗವನ್ನೂ,

ಪಾಠಕರು ಕೊಂಚ ಗಮನಿಸಿ ಓದಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಟಕವೂ, ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ರಂಗಭೂಮಿ ಯೂ ಹೊಸದಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಬರದೆ ಇರದು-

ಭಟ್ಟಕಳಂಕನು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೦೪) ತನ್ನ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನದಲ್ಲಿ ‘ಶಬ್ದಾಗಮಯುಕ್ತಾಗಮಪರಮಾಗಮ ವಿಷಯಾಣಾಂ ತಥಾ ಕಾವ್ಯನಾಟಕಾಲಂಕಾರಕಲಾಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯಾಣಾಂ ಚ ಬಹುನಾಂ ಗ್ರಂಥಾನಾಮಪಿ ಭಾಷಾ ಕೃತಾನಾಮುಪಲಭ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್’ ಎಂದು ತನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನಾಟಕಗಳಿದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳಿರುವನು- ಆದರೆ ಆ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ೧೬ ನೇ ಶತಮಾನದ ಸಿಂಗರಾರ್ಣವಕೃತ ಸಂಸ್ಕೃತರತ್ನಾವಳಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರವಾದ ಮಿತ್ರವಿಂದಾಗೋವಿಂದವೆಂಬ ನಾಟಕ ವೊಂದೇ ಈಗ ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವುದು- ಅಲ್ಲದೆ ಕವಿಚರಿತ್ರೆ ಕಾರರು ಪ್ರಥಮಸಂಪುಟದ ಅನುಬಂಧದ 13 ನೇ ಪುಟದಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಭುನಾಟಕ’ (ಕ್ರಿ.ಶ. 17 ನೇ ಶತಮಾನ) ವೊಂದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರುವರು-

ಕೆಳದಿಯರಸರು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯರಂಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ‘ಕೆಳದಿನೃಪವಿಜಯ’ ದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ (ಆಶ್ವಾಸ 5, ಪುಟ 76, ಪದ್ಯ 30)-

ಭಟ್ಟಕಳಂಕನ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಲು ಶಾಸನದ ಆಧಾರವೊಂದು ದೊರೆತಿರುವುದು- ಕರ್ನಾಟಕ ತಾಲೂಕು ಚರುವುಬೆಳಗಲ್ಲಿಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಕೇಶವದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ಕಂಭದಮೇಲೆ ವಿರಕ್ತೃಷ್ಣ ರಾಯ ಮಹಾರಾಯನ (ಶಕ- ೧೪೩೬ ಭಾವ, ವೈಶಾಖ ಶು- ೧೫) ಶಾಸನ ವೊಂದುಂಟು¹. ಇದರಲ್ಲಿ ತಿರುಪತ್ತೂರು ಸೋಮರಸನ ಮಗ ಕರಣಂ ಬಸವರಸನು ಪಾತ್ರಿ ಪೂಜಿತವರದ ನೆಟ್ಟುವ ತಿಮ್ಮಯನ ಮಗಳಿಗೂ, ತಾಯಿಕುಂದನಾಟಕದ ಚೇಲಯನ ಮಗ ನಟ್ಟುವ ನಾಗಯ್ಯನಿಗೂ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದಂತೆ ಬರೆದಿದೆ-

ಆದಕಾರಣ ೧೬ ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳಿದ್ದು ವೆಂದೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ಅಗಾಧ ರಂಗಸ್ಥಲ ದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ, ವೇಳೈಯರು ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ, ನಾಟಕಕಲೆಗೂ ನಟರಿಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ವಿತ್ತೊಂದೂ ವಿಶದವಾಗುತ್ತದೆ-

ಪರಿಶಿಷ್ಟ II

‘ರಚಿಸು’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳು

ಅನೇಕ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಪೇಳ್ವ ನಟ್ಟಯಿಂ ಸಾಸನಮಂ (Ep. Carn., Mysore, Pt. II, ನಾಟಕ ಮಂಗಲ 28) ‘ರಾಜಯ್ಯಂ ಬರೆದಂ’ (Ep. Ind., Vol. XV, p. 332) ‘ಶ್ರೀಮತ್ಕವಿರಾಜವಲ್ಲಭಂ ಕಪ್ಪಣ ಭಟ್ಟರ ಲಿಖಿತಂ’ (Ep. Carn., Shimoga, Pt. II, ಸೂರಬ 184) (Lives of Kannada Poets, Vol. I, p. 361)- ‘ಒರೆದಂ ರವಿನಾಕಭಟ್ಟ ನತ್ಯಾದರದಿಂ’ (Ind. Ant., Vol. XII, p. 223) ಎಂದು ಅನೇಕಬಗೆಯಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ- ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ‘ಒರೆದ’ ‘ಬರೆದಂ’ ‘ಲಿಖಿತ’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ‘ರಚಿಸಿದಂ’ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ- ಆದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ‘ಕೈಬರಹದಿಂದ ಬರೆದರು’ ಎಂಬದಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವರು- ‘ಬರೆ’ ‘ಪೇಳ್’ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ‘ರಚಿಸು’ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾವು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ- ಸಾಧಾರಣವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವುದೆಂದರೆ ಕೈಬರವಣಿಗೆ ಯೆಂದು ಅರ್ಥ- ಪೇಳೆಂದರೂ ಹೇಳೆಂದು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಅರ್ಥ- ಆದರೆ ‘ಬರೆ’ ‘ಪೇಳ್’ ಎಂಬ ಧಾತುಗಳ ಪರಿಶುದ್ಧಾರ್ಥವು ‘ರಚಿಸು’ ಎಂದೇ- ಇದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯೇ ಇಲ್ಲ- ಯಾಕೆಂದರೆ

‘ಸುಕರಕವಿಯಪ್ಪಚರಾಜನುಂ ಸಹಜಕವಿ ಮೆಲ್ಲಿದೇವನುಂ ಬರೆದರು’ (Ep. Ind., Vol. V, p. 231, foot-note 1) ‘ಕವಿರಾಜಬಾಂಧವಂ ಬರೆದನಿದಂ’ (Ep. Carn., Mysore, Pt. II, ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ, 18) ‘ಕವಿತಾಮನೋಹರಂ ಕವಿತಳರೆ ಕರ್ಪರಸಂ ಬರೆದಂ’ (Ind. Ant., Vol. XIII, p. 93) ‘ಕವಿ ಮಾದಿರಾಜ[ಂ] ಬರೆದಂ’² ‘ಶಾಸನಮನಿದಂ ಬರೆದನಾಕುಕವಿ ನಿಟಲಾಕ್ಷಂ’ (Ep. Carn., Vol. VI, ಪಿಕಾರಿಪುರ, 98)-

¹ Madras Epigraphical collection for 1915, No. 558.

² Lives of Kannada Poets, Vol. I, p. 278.

‘ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಸಚಿವಂಗಾಚಂದ್ರಾರ್ಕವೊದವಿದಾಯಂ ಶ್ರೀಯಂ ಸಂಗತಿವಡದಿರೆ ಬರೆದಂ ಮಂಗಳಮಂ’ (S.I.I. Texts, Vol. IV, No. 38 of 1889) ಎಂಬ ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಆರು ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲೂ ‘ಬರೆದ’ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇನು? ಸುಕರಕವಿ, ಸಹಜಕವಿ, ಕವಿರಾಜಬಂಧನ, ಕಸತಾ ಮನೋಹರ, ಅಶುಕವಿ, ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ಬರೆದ’ ಪದವನ್ನು ವಿಶೇಷಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ರಚನೆ’ ‘ಕವಿತೆ’ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ವಿಶದ. ‘[ಶಾಸನವ] ಹೇಳಿದೆ ಕವಿ ಹಂಸದೇವ (Ep. Carn., Vol. XII, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ, 32) ‘ಪೇಟು ನಟ್ಟಿಯಿಂ ಸಾಸನಮಂ’ (Ibid, Vol. IV, ನಾಗಮಂಗಲ, 28) ‘ನಿರ್ಮಿಸಿದಂ ಕವಿನಾಗದೇವನ್ (Ibid, Vol. VI, ಕಡೂರು, 95) ಎಂಬೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ‘ರಚಿಸಿದ’ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ‘ಹೇಳಿದೆ’ ‘ಪೇಟು’ ‘ನಿರ್ಮಿಸಿದ’ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಶಾಸನಗಳ ಮಾತಂತಿರಲಿ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ‘ರಚಿಸು’ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆಕಂಡ ಶಬ್ದಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಕಾಣಬರುವುವು. ಜನವತ್ಸದಲ್ಲಿ ‘ಅತಿವವರ ಮೆಲ್ಲೆರ್ವೆಯನಿಂಬುಗೊಳ್ವಂತೆ ಬರೆದಂ’ ಎಂದು ಕಲ್ಪರಸನೂ (Lives of Kannada Poets, Vol. II, p. 93), ಛಂವೊಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ (p. 4) ‘ಪೇಳಲೊಡರ್ಚಿದನೀ ಪ್ರಬಂಧಮಂ’ ಎಂದು ನಾಗವರ್ಮನೂ, ಸಂಚತುತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಪೊಸತಾಗಿರೆ ವಿರಚಿಸುವೆಂ’ ಎಂದು ದುರ್ಗಸಿಂಹನೂ (Lives of Kannada Poets, Vol. I, p. 128), ಉದ್ಭಟಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಕೂರ್ತೂರೆವನೀರು ಚಿರಪ್ರಬಂಧಮಂ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೋಮರಾಜನೂ (Ibid, p. 272), ಧರ್ಮನಾಥಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ‘ನಿರ್ಮಿತಮಸ್ತು’ ಎಂದು ಮಧುರನೂ (Ibid, p. 348) ಬರೆದಿರುವರು. ಇದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಗರಸ ‘ನುಸುರಿದನು’; ಜನ್ನನು ‘ಮಾಡಿದನು’; ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ‘ಸಂಯೋಜಿಸಿದನು’; ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನು ‘ಸೊಲ್ಲಿಸಿದನು’. ಆದಕಾರಣ ಬರೆದ, ಪೇಟು, ಹೇಳಿದೆ, ಉಸಿರ್ಪ, ಲಿಖಿತ, ಬರೆಪ ಎಂದರೆ ‘ಕವಿತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆ’ ಎಂದು ಅರ್ಥವೇ ಹೊರತು ‘ಕತ್ತಿದನು’ ‘ಓದಿಹೇಳಿದನು’ ‘ಪ್ರತೀಕರಿಸಿದನು’ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಲಾರದು. ಕತ್ತಿದನು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ‘ಕಣ್ಣಿರಿಸಿದ’ ‘ಹೊಯ್ದ’ ‘ಕಡಿದ’ ‘ಕಡದ’ ‘ಬಿಸಗಯ್ದ’ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

INDEX TO THE PREFACE.

	Page
Abhinava-Sarasvatī, title of Padmaladēvi	viii
Ādi-Pampa, poet	vii
Āndhra	viii
Aśōka, inscriptions of	vii
Basava, religious reformer	vii
Banavāsi, the capital of the Kadambas	vii
Bhaktimārga, religious movement	vii
Bhāshā-Chaturbhuja, title	viii
Bhaṭṭakalāmka, author	vii
Bilhaṇa, poet	viii
Brahmanic	vii
Buddhism	vii
Chālukya, dynasty	viii
Champū, classic style of composition	vii
Champū-Kāvya	viii
Chhandōmbudhi, work	vii
Chandrarāja, author	vii
Dāmapayya-Daṇḍanāyaka, chief	viii
Dēvarāya II, Vijayanagara King	viii
<i>Dynasties of the Kanarese Districts</i> , quoted	viii
Epigraphy, Annual Reports on	viii
Erumaiyūran, chief mentioned in the Tamil Sangam literature	vii
Honna, poet	vii
Hoysala, dynasty	viii
Jagannāthadāsa, poet-saint	vii
Jaina	vii
Janna, poet	vii
Kadambas, people	vii
Kanakadāsa, poet-saint	vii
Kannada, language and literature	vii, viii
Kannadigas, the Kanarese people	vii
Karṇāṭaka, language, literature and country	vii, viii
Kavirājamārga, work on Rhetorics	vii
Kīrtivarma, author	vii
Kittel, Rev.,	vii
Krishṇadēva-Rāya, Vijayanagara King	viii
Lakshmīdhara, minister of Dēvarāya II and poet	viii
<i>Lives of Kannada Poets</i> , work	vii, viii
Mādhavāchārya (Vidyāranya), religious teacher	viii
Nāgārjuna, poet	vii
Nāgavarma, author	vii
Nandamapūndi, village	viii
Narasimhāchārya, R.	vii, viii
Narasimhāchārya, S. G.	vii
Nārāyaṇa-Bhaṭṭa, poet	viii
Nṛipatūṅga, author	vii
Oxyrhynchus, papyri at	vii
Padmaladēvi, Queen	viii

	Page
Pāṇini,	vii
Pennapari-nāḍu, province	viii
Prākṛita,	viii
Pratibhā-Sarasvatī, title of Rebbaṇabbe	viii
Purandaradāsa, poet-saint	vii
Ragale, style of composition	vii
Rajāditya, author	vii
Rājarāja-Narendra, Eastern Chālukya King	viii
Ranna, poet	vii
Rāshtrakūṭa, dynasty	viii
Raviga-chamūpa, chief,	viii
Rebbaṇabbe, woman	viii
Rice, L.	vii
<i>Śabdānuśāsana</i> , work	vii
Sanskṛita,	viii
Sāṅgatya, style of composition	vii
Shatpadi, style of composition	vii
Sītādēvī, queen	viii
Tāḍpatri, capital of Pennapari-Nāḍu	viii
Tamil Sangam	vii
<i>Tāyikunda-Nāṭaka</i> , drama	viii
Tribhuvanamalla, Western Chālukya King	viii
Tribhuvanamalladēva-chōḷa-Mahārāja	viii
Uchchaṅgi, fortress	viii
Udayāditya, author	vii, viii
Udayāditya, chief,	viii
Vachana, style of composition	vii
Varāhamihira,	vii
Vātsyāyana,	vii
Vaishṇava, sect	vii
Vijayanagara, dynasty	viii
<i>Vikramāṅkadēvacharita</i> , work	viii
Vimalōdaya, poet	vii
Vīraśaiva, sect	vii
Yādava, dynasty	viii

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ.

ಅಂಗ	7, 13
ಅಕಲಂಕಾಶಂಕನಾಮಾತ್ಮ್ಯ	8
ಅಂಧ್ರ, ಅಂಧ್ರ	8, 13n
ಅಚರಾಜ	20
ಅರ್ಜುನ	17
ಅತಿವೀರ	1n
ಅತ್ತಿರಾಜ, ಅತ್ಯರಸ	14
ಅಧಿರಾಜಮಂಗಲ	1n, 2
ಅನುಪಮ	1n
ಅನುಪಮಕವಿ	3, 4, 13
ಅನುಪಮಾ	1n
ಅಪರಿಪಾತ್ರ	19
ಅಭಿನವಸೋಮೇಶ್ವರದೇವ, ಸೋಮೇಶ, ಸೋಮನಾಥ	9, 10
ಅಮ್ಮುಗಿ	11
ಅರವತ್ತು ಕಂಭದಗುಡಿ	5
ಅರುಹತ್	6
ಅರುಂಧತಿ	6, 12, 14
ಆಂಧ್ರದೇಶ	9, 12
ಆಂಧ್ರಭಾರತ	8
ಆತ್ರೇಯಗೋತ್ರ	1
ಆದಿತ್ಯವರ್ಮ	1n
ಆದಿತ್ಯವರ್ಮ, (ಚಾಳುಕ್ಯರಾಜ)	2
ಆದಿತ್ಯಕರಿಕಾಲ	2
ಆನಂದರಾಮಾಯಣ	16, 18
ಆನಂದಾರಾಮ	17
ಆಪಸ್ತಂಬ	8
ಆಶುಕವಿ	20, 21
ಆಹವಮಲ್ಲದೇವ	14
ಇಂದ್ರ, ಸುರಾಧಿಪತಿ	12, 14
ಇಂದ್ರ—III (ನಿತ್ಯವರ್ಷ)	3, 11
ಇಂದ್ರಕೀರ್ತಿ	6
ಉದಯಾದಿತ್ಯ	13, 14
ಉದಯಾದಿತ್ಯಾಲಂಕಾರ	13
ಉದ್ಯುತಕಾವ್ಯ	21
ಎರೆಯಪ್ಪ	3
ಎಚ್‌ಕಟ್ಟೆ	6
ಔದುಂಬರಾಭರಣ	14
ಕಕ್ಕಲ	4
ಕದಂಬ	13
ಕಂಚಲಿ, ಕಂಚಲದೇವಿ, ಕಂಚಿಯಬ್ಬೆ	4, 14
ಕಂಚುಕೆ	19
ಕಂಚಿನಾರ್ಯ	8
ಕಂಚಿನ ಸೋಮಯಾಜಿ	8
ಕಟ್ಟಳೆ	1n
ಕಂಠೀರವಕೂಪ	3
ಕಂಠಿಯ ಭಾರ	4
ಕಂಡರಿಸು, ಹೊಯ್, ಕಡಿ, ಬಿಸಗಿಯ ⁶	21
ಕರ್ಣಪಾಠ್ಯ	18
ಕರ್ಣಾಟ	8, 13, 15, 16
ಕರ್ಣಾಟಕ ಕವಿಚರಿತ್ರೆ, ಕವಿಚರಿತ್ರೆ	3, 11, 14, 15, 20

ಕತ್ತ, ಕಾರ್ತವೀರ್ಯ I	4
ಕನ್ನಡಜಾಣ	11, 12
ಕನ್ನಡಭಾರತ	9
ಕನ್ನಡನಾಟಕ	18, 20
ಕನ್ನಡಿಗಕುಲ	17
ಕನ್ನಡಿಗರು	9, 20
ಕನ್ನಮ	11
ಕಪ್ಪಣ ಭಟ್ಟ	20
ಕರ್ಪುರಸ	20
ಕಮಲಾಮರ	14
ಕರಣಂ ಬಸವರಸ	20
ಕಲಿಗಂಗ	13n, 14
ಕಲಿಜೋರೇಶ್ವರ	3
ಕುಕಡೆಮರವರಾಧೀಶ್ವರ	14
ಕಲ್ಲರಸ	21
ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ	9
ಕಲ್ಯಾಣ	6, 14
ಕವಿಕಮಲಾದಿತ್ಯ	4, 5
ಕವಿಕಾಮದೇವ	19
ಕವಿಜನಾಚಾರ್ಯ	6
ಕವಿತಳರ	20
ಕವಿತಾಮನೋಹರ	20, 21
ಕವಿತಾಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ	16, 18
ಕವಿತೇಶಮದಪ್ರಭಂಜನ	5
ಕವಿಸಾಗದೇವ	21
ಕವಿವಾದಿರಾಜ	20
ಕವಿಮಾಧವ, ಮಾಧವ	15
ಕವಿರಾಜ	11
ಕವಿರಾಜಕಲಾವಿಲಾಸ, ಕಲಾವಿಲಾಸ	15
ಕವಿರಾಜಬಾಂಧವ	20, 21
ಕವಿರಾಜಲಕ್ಷ್ಮಣ	16, 18
ಕವಿರಾಜವಲ್ಲಭ	20
ಕವಿರಾಜಶೇಖರ	8, 9
ಕವೀಭವಚ್ರಾಂಕುಶ	8, 9
ಕಳಿಂಗ	12
ಕಾಂಚೀಭುಜಂಗೇಶ್ವರ	3
ಕಾನೀನ (ಕರ್ಣ)	14
ಕಾಲಚೂಡ್ಯ, ಕಳಚೂರಿ	11
ಕಾಲಾಮುಖ	1
ಕಾವೇರೀ	1n, 2
ಕಾಳಿದಾಸ	9
ಕಾಳಿಮಯ್ಯ, ಕಾಳಿದಾಸ, ಕಾಳಿಮರಸ	5, 6
ಕಿಸುಕಾಡಪ್ಪತ್ತು	6
ಕುಕವಿಮುಖಮುದ್ರ	13
ಕುಳಕರಣಿ	7
ಕುಂತಳ	10, 11, 13n
ಕುಣುವತ್ತಿ, ಕುಣುವತ್ತಿ	9
ಕೂಂಡಿವಿಷಯ	4
ಕೃಷ್ಣ	19
—ಲೀಲಾ	16, 18
ಕೃಷ್ಣದೇವರಗುಡಿ	15
ಕೆಳದಿ	20
—ನೃಪವಿಜಯ	20
ಕೇರಳ	7
ಕೇಶವದೇವಾಲಯ	20
ಕೇಶಿರಾಜ	18

ಕೊಂಕಣ	7
ಕೊಂಡಕುಂದಾನ್ವಯ	6
ಕೊಂಡಕುಂದೆ	6 _n
ಕೊಡುಂಬೈ, ಕೊಡುಂಬಾಳೂರು	12 _n
ಕೊಟ್ಟಕ್ಕಲ್ಲ	10
ಕೊನಕೊಂಡ	6 _n
ಕೋಗಿ (ಕೋಕಳಿ)	6
ಕೋಟಿಕಂಕರದೇವ	10
ಕುನ	7
ಗದಾಯುದ್ಧ	19
ಗಂಗ	3, 6, 13 _n , 14
ಗಂಗರಾಶಿ	4
ಗಂಡನಾರಾಯಣ	7
ಗುಣನರ್ಮ	3
ಗುಮ್ಮಟಾಷ್ಟಕ	15
ಗೂರ್ಜರ	7
ಗೋವಿಂದ	6
ಗೌರಿ	12
ಚಂದ್ರನಾಥ	13
ಚಂದ್ರವಂತ	13 _n
ಚತುರ್ಥಕುಲ	12
ಚಳುಕ್ಕ	2
ಚಾಣಾಕ್ಕ	18
ಚಾಳುಕ್ಕ (ವೃತ್ತಿಮ)	1 _n , 2, 5, 6, 7, 12, 13, 14
—(ವಿಕ್ರಮ ವರ್ಷ)...	9, 12
—(ಮೂರ್ವ)	8, 9
ಚಿತ್ರಾಮರ	5 _n
ಚಿದ್ರಾಜ	6
ಚಿಲ್ಲಕಾಚಾರ್ಯ	5
ಚೆನ್ನಮಂತ್ರಿ	17
ಚೆರುವುಬೆಳಗಲ್ಲ	20
ಚೇಗಯ	20
ಚೇರ	7
ಚೋಳ	1 _n , 4, 7, 13, 14
ಚೋಳೋದಯಾದಿತ್ಯ	13, 14
ಛಂದೋಂಬುಧಿ	21
ಜಗದೇಕಮಲ್ಲ II	10
ಜಗನ್ನಾಥವಿಜಯ	19
ಜನವತ್ಸ	21
ಜನ್ನ	21
ಜಯಂತ	12
ಜೈನ	1, 15
ಜೈನಾಚಾರ್ಯ	6
ಜೋಗಮ	11
ಜೋಡುಕಳತದಗುಡಿ	7
ತಗಡೂರು	1, 2, 3
ತಮೋರಾಶಿ	1
ತಮಿಳುಸಂಘ ಸಾಹಿತ್ಯ	1
ತಾಕಾಡುನಾಡು	11
ತಾಡಿವೃತ್ತಿ	13
ತಾಣ್ಯವ	19
ತಾಯಿಕ್ಕುಂದನಾಟಕ	20
ತಾಣಿಪಾಣಮರ	13

ತಿರುಪತ್ತೂರು ಸೋಮರಸ	20
ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ (ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ VI)	5, 9, 13
ತ್ರಿಭುವನಸಿಂಹಮುನಿ	4
ತುರುಷ್ಕ	7
ತುಂಗಾ	10
ತುಂಬೇಶ್ವರ	3
ತೇಜೋರಾಶಿಪಂಡಿತ	5
ತೈಲಪ, ತೈಲ II	4, 10, 12
ತೋಮರರಗಳೆ	6
ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲ (ಸೋಮೇಶ್ವರ I)	5, 6, 7
—ಭುಜಬಳವೀರನಾರಾಯಣ	14
ದಶರಥರಾಮ	17
ದಾನವುಲಪಾಡು	3
ದಾವಣಗೆರೆ	10
ದಿವಾಕರ	1, 2, 3
ದುರ್ಗಸಿಂಹ	21
ದುವಿನೀತ	6
ದೇವಕಿ	17
ದೇವರಾಯ I	15, 16, 17, 18
ದೇಸೀಯಗಣ	6
ಧರ್ಮಪುರಿ	1
ಧರ್ಮನಾಥಪುರಾಣ	15, 21
ನಟ್ಟುವ ತಿಮ್ಮಯ	20
—ನಾಗಯ್ಯ	20
ನರ್ತಕ	20
ನರ್ತಕಿ	20
ನನ್ನಪಯ್ಯರಾಣ	4
ನನ್ನಯ ಭಟ್ಟಾರಕ	8, 9
ನನ್ನಯ ಭಟ್ಟ	8
ನನ್ನಯ ಭಟ್ಟ	12
ನನ್ನೇಶ್ವರ	3
ನರಸಿಂಹವರ್ಮ I	2
ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ, ರಾವ್ ಬಹದ್ದೂರ್	10
ನಂದಮಪೂಂಡಿ	8, 9
ನಂದಾಪುರ	13
ನಾಗಚಂದ್ರ	19
ನಾಗದೇವ	7
ನಾಗವರ್ಮ	5, 9, 21
ನಾಗಾಂಬಿಕೆ	15
ನಾಗೈ	5
ನಾಟ್ಯ	19
ನಾಯಕ	19
ನಾಯಿಕಾ	19
ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ	8, 9
ನಿಜಗುಣಶಿವಯೋಗಿ	19
ನಿಟಲಾಕ್ಷ	20
ನಿಂಬದಂಡಾಧಿಪ	6
ನೀತಿವಾಕ್ಯಾಮೃತ	16, 18
ನೃತ್ಯ	19
ನೃಪಕೇಸರಿ	1n
ನೇಪಾಳ	7, 13
ನೈಯಾಯಿಕ	8
ಪಟ್ಟಬಂಧೋತ್ಸವ	12
ಪಟ್ಟನಚಿರುವು	12
ಪರದುರ್ಗಮರ್ದನ	1n, 2
ಪರವೀರಜಿತ್	1n

ಪರಾಂತಕ II	2n
ಪರಾಂತಕವರ್ಮ	1n
ಪಲ್ಲವ	1n, 2
ಪಲ್ಲವೇಶ್ವರ	3
ಪಂಚತಂತ್ರ	21
ಪಂಪ, ಆದಿಪಂಪ	7, 9
ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರ	15
ಪಾಂಚಾಲಿ	19
ಪಾಂಚಾಲ	13
ಪಾಂಡ್ಯ	2, 7
—ಗಜಕೇಸರಿ	14
ಪಾರ್ವತೀ	6
ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ	13
ಮಲಕೇಶಿ II	2
ಪೆನ್ನಪರಿನಾಡು	13, 14
ಪೆಕ್ಕಣ	19
ಪೆರ್ಗಡೆ	17
ಪೈಶಾಚಿಕ	8
ಪೋತವರ	20
ಪೌಲೋಮಿ	12
ಪ್ರಬೋಧಚಂದ್ರ	18
ಪ್ರಭುನಾಟಕ	20
ಪ್ರಸ್ತಾವ	19
ಪ್ರಾಕೃತ	8
ಬಲ್ಲಗೌಂಡ	12
ಬಸದಿ, ಬಸ್ತಿ	6
ಬಸವಮಠಾಣ	19
ಬಾಗಲದೇವಿ	14
ಬಿಜ್ಜಯನಾಯಕ, ಬಿಜ್ಜಯ	11, 12
ಬಿಜ್ಜಳ	11
ಬಿಜ್ಜೇಶ್ವರ	11
ಬುಕ್ಕಣ್ಣ	17
ಬುಕ್ಕರಾಯ	15
ಭಟ್ಟಾಕಳಂಕ	20
ಭಾರತವರ್ಷ	10, 13n
ಭಾರದ್ವಾಜಗೋತ್ರ	15
ಭಾಸ್ಕರ	13
—(ಕವಿ)	12
ಭಾಸ್ಕರದಾಸ	7
ಭಾಸ್ಕರಯ್ಯ	12
ಭೀಮ	17
ಭೀಮಕವಿ	19
ಭುಜಂಗ	3
ಭೂತಿವಿಕ್ರಮಕೇಸರಿ	1, 2
ಭೂಲೋಕಮಲ್ಲ (ಸೋಮೇಶ್ವರ III)	12, 13
ಭೋಗೇಶ್ವರ	3
ಭೋಜ	7
ಮಗಧ	7
ಮದರಾಸು ವಸ್ತುಪ್ರದರ್ಶನಶಾಲೆ	8
ಮಧುರ	15, 16, 21
ಮಧುರೆ	1
ಮಧುಸೂದನದೇವ	10
ಮರು	13
ಮಲ್ಲ ಗೌಂಡ I	12
—II	12
ಮಲ್ಲಿದೇವ	20

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ (ಕವಿ)	19, 20
—(ಯತಿ)	1, 2
—ದೇವ	13
ಮಹಾದೇವಿ, ಮಹಾದೇವಿ	14
ಮಹಾಗಣನಾಥ	15
ಮಹಾದೇವಾಲಯ	11
ಮಹೇಂದ್ರಾಂತಕ	3
ಮಂಗರಸ	21
ಮಂಗಳವೇಡ	11
ಮಾಗಳ	3n
ಮಾಡಗಿಹಾಳ್, ಮಾಳಿಗೆ, ಮಾಳಿಕಾಸುರ	11
ಮಾದರಸ, ಮಾಧವ	16
ಮಾಧವ	17
ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯ, ಮಾಧವ	15n
ಮಾಸವರ್ತು	2
ಮಾಲ್ಯವತ್ಸರ್ವತ	15
ಮಾಳವರಸ	13
ಮಾಳವ	1n, 13
ಮಾಳವ್ಯ (ಮಾಳವ)	7
ಮಾಳವೀಮಾಧವ	18
ಮಿತ್ರವಿಂದಾಗೋವಿಂದ (ನಾಟಕ)	20
ಮೋಪಾಂಸಕ	8
ಮುದ್ದದಂಡೇಶ್ವರ	15, 16
ಮುದ್ರಯಕ್ತ	12
ಮುದ್ರಾಮೃತ್ಯು	18
ಮುಸುನುತ	10
ಮೂಲಸ್ಥಾನದೇವ	5
ಮೈಲಾರ	5
ಮೌಳಿಮಡುವು	5
ಯದುವಂತಕೇತು	1n, 2
ಯೋಗಂಧರಾಯಣ	18
ರಚಿಸು, ಉಸಿರು, ಬರೆ, ಒರೆ, ಪೇಳ್, ನಿರ್ಮಿಸು	20, 21
ರಚ್ಚ	4, 12
ರಣಕಂಭ	4
ರತಿ	6, 12
ರತ್ನಾಂಜಲಿ	20
ರನ್ನ	7, 19
ರಸನಾಗ ಭಟ್ಟ	20
ರಾಜಯ್ಯ	20
ರಾಜ	11
ರಾಜರಾಜಸರೇಂದ್ರ	8
ರಾಮಚಂದ್ರಮರಾಣ	19
ರಾಮರಸ, ರಾಮ, ರಾಮಚಂದ್ರ	16, 17, 18
ರಾಮೇಶ್ವರ	13
ರಾಯಮುರಾರಿ ಸೋಯಿ	11
ರಾವಪಯ್ಯ	7
ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ರಾಷ್ಟ್ರ	3, 13
ರುದ್ರ ಭಟ್ಟ	19
ರುದ್ರಭೋಜಂಗ, ಭೂಜಂಗ	3
ರಬ್ಬಣಬ್ಬಿ	6
ರೇವಾರಾಶಿ	3
ರಿಮರಾಯದಂಡು ಪಡಿಗಹ	11
ಲಕ್ಷಣಭಾಷಾಕವಿರಾಜ	15, 16
ಲಕ್ಷ್ಮಿ	12
ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ	15, 16, 17, 18, 21

ಲಜ್ಜಣ	19
ಲಾಕುಳಾಗಮ	3
ಲಾಳ	4
ಲಾಸ್ಯ	19
ವರಗುಣಾ	1n
ವರ್ಣಕವಿ	11, 12
ವರಾಳ	13
ವಂಗ	7
ವಂಜಿವೇಳ	1n, 2
ವಾಜಿವಂತ	15
ವಾತಾಪಿ	1n, 2
ವಾನಸವಂತ	8
ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ I	2
II	2
— (ಪಾಂಡ್ಯ)	10, 11
ವಿಜಯನಗರ	16
ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ	2
ವಿದ್ಯಾರಾಶಿ (ವಿದ್ವಾರಾಶಿ)	1, 2, 3
ವಿದೂಷಕ	19
ವಿನಯಾದಿತ್ಯ	2
ವಿವೇಕಚಿಂತಾಮಣಿ	19
ವಿಷ್ಣುಂಭ	19
ವಿಷ್ಣು	15
ವಿಷ್ಣುವೃದ್ಧಗೋತ್ರ	16
ವೀರಕೃಷ್ಣರಾಯ	20
ವೀರತುಂಗ	1n
ವೀರಪಾಂಡ್ಯ	1n, 2, 9
— ಸಾಮಂತ	10
ವೀರಬಲ್ಲಾಳ	3n
ವೆಂಕಯ್ಯ, ರಾಯ್ ಬಹದ್ದೂರ್	1, 2n
ವೆಂಗೀ	7
ವೇಂಗೀಮಂಡಲ	9
ವೇಣುಗೋಪಾಲಸ್ವಾಮಿಗುಡಿ	3n
ವೇದಭಾಷ್ಯ	16
ವೈಶೇಷಿಕ	8
ಶಚೀ	6
ಶಬ್ದ (ವ್ಯಾಕರಣ)	8
ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ	20
ಶಂಕರಾರ್ಯ, ಶಂಕರ, ಶಂಕ	8
ಶಂಭು	12
ಶಿರುತ್ತೊಂಡನಾಯನಾರು	2
ಶಿವಣೂರು	7
ಶೂದ್ರಕ	3
— (ಗ್ರಂಥ)	3
ಶೃಂಗಾರರತ್ನಾಕರ	19
ಶೈವ	1, 3, 4
ಶೈವಭಕ್ತರು	2
ಶೌಚಾಂಜನೇಯ	8
ಶ್ರೀಕಂಠಸೂರಿ	9
ಶ್ರೀವಿಜಯ, ಶ್ರೀವಿಜಯದಂಡನಾಥ	3, 4
ಷಣ್ಮುಖ	12
ಸಮರಾಧಿರಾಮ	1n, 2
ಸರಸ್ವತೀ	6
ಸರ್ವವಿಕ್ರಮತುಂಗ	4
ಸರ್ವತೋಭದ್ರ	20
ಸಂಕಮ	11

ಸಂಗ್ರಾಮಕಂಠೀರವ	6
ಸಂಧಿ	19
ಸಂಸ್ಕೃತ	8, 13
ಸಹಜಕವಿ	20, 21
ಸಾಂಖ್ಯ	8
ಸಾಮಿಕಾಂಬಾ	8
ಸಾಯಣ	16
ಸಾಯಿಯಕ್ಕ (ಸಾವಿತ್ರೀದೇವಿ)	12
ಸಾವಿತ್ರೀದೇವಿ	12
ಸಿದ್ಧವಟದೇವ	14
ಸೀತೆ, ಕೃತಿಸುತೆ	6, 12
ಸಿಂಗಲೆ, ಸಿಂಗಾಂಬಿಕಾ	16
ಸಿಂಗರಾರ್ಯ	20
ಸಿಂದವಾಡಿಸಾವಿರ	13
ಸಿಂಹಳದ್ವೀಪ	2
ಸುಕೇರಕವಿ	20, 21
ಸುಪಾತ್ರ	20
ಸುಭದ್ರಾಹರಣ	18
ಸುಮಂತ್ರ	18
ಸುವರ್ಣಾಕ್ಷಿಕ್ಷೇತ್ರ	4, 5
—ದೇವ	4, 5
ಸೂಕ್ತಿಸುಧಾರ್ಣವ	19
ಸೂಡಿ, ಸೂಂಡಿ	6, 7
ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣ	13
ಸೂರ್ಯವಂಶ	13n
ಸೇಗುಣ (ಸೇವುಣ)	7
ಸೋಗಲ್, ಸೋವಲ್, ಸೋಲು, ಸೋಲ್, ಸೋಗಲಿ	4
ಸೋಮ, ಸೋಮನಾಥ	13
ಸೋಮನಾಥೇಶ್ವರ	11
ಸೋಮರಾಜ	21
ಸೋಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ	5
ಸೋಮಲೆ	17
ಸೋಮಾನ್ವಯ	13, 14
ಸೋಮಿದೇವ, ಸೋಮ	13, 14
ಸೋಮೇಶ್ವರ IV	13
—ಯತಿ	7, 8
ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ	7
ಸ್ಮರ	12, 14
ಸಯಂಭುದೇವ	5
ಹಳಗನ್ನಡಪ್ರಯೋಗ	2
ಹರಿ	12, 14
ಹರಿಹರರಾಯ II	15
ಹಂಪೆ	15
ಹಂಸದೇವ (ಕವಿ)	21
ಹಾರೀತಗೋತ್ರ	8
ಹುಲ್, ಡಾಕ್ಟರ್	8
ಹೆಮ್ಮಾಡಿ	11
ಹೊಯ್ಸಳ	3n

N.C

Col
N 7/8 17E

